

Euroopa Pagulasfond

EESTI ELANIKE TEADLIKKUS JA HOIAKUD PAGULASKÜSIMUSTES

Kvantitatiiv- ja kvalitatiivuuringu aruanne

Tellija: Siseministeerium

TALLINN

September 2010

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	3
SUMMARY	5
1. UURINGU TAUST.....	7
1.1. Kvantitatiivuuringu meetodika.....	7
1.2. Kvalitatiivuuringu meetodika	8
2. UURINGU PÕHITULEMUSED.....	10
2.1. Arusaam mõistetest „pagulane“, „varjupaigataotleja“ ja „majandusmigrant“	10
2.2. Kokkupuuted pagulaste või varjupaigataotlejate temaatikaga.....	14
2.3. Üldise sisserände ja pagulaste sisserände mõjud Eestile.....	16
2.4. Isiklik suhtumine pagulastesse ja teistesse sisserändajatesse	22
2.5. Teadlikkus ja hoiakud pagulaste Eestisse vastuvõtmise küsimustes	29
2.6. Hoiakud pagulaste Eesti ühiskonda integreerimise suhtes.....	37
2.7. Lisateabe vajalikkus pagulasteema kohta	42
3. KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED.....	45

LISAD

Lisa 1. Eestikeelne küsitlusankeet

Lisa 2. Loetelu avatud küsimuste vastustest

Lisa 3. Andmetabelid

LÜHIKOKKUVÕTE

- Suvel 2010 viis sotsiaal- ja turu-uuringute firma Saar Poll OÜ läbi pagulastemaatika puudutava uuringu, et kaardistada Eesti elanikkonna hoiakuid ja teadlikkust seoses pagulaste, varjupaigataotlejate ja sisserändega laiemalt.
- Mõiste „**pagulane**“ seostub inimestel ennekõike põgenike ja oma koduriigist põgenemisega, aga sageli mainitakse ka tagakiusamist või tagakiusukartust ja asjaolu, et kodust lahkumine ei olnud vabatahtlik otsus. **Asüüli- ehk varjupaigataotlejateks** peetakse kõige sagedamini neid inimesi, kes taotlevad võõras riigis elamise õigust või soovivad saada seal varjupaika. **Majandusmigranti** aga seostatakse pigem majanduslikel põhjustel lahkumise ja vaesusest põgenemise, parema elu ja heaolu otsimise, raha teenimise soovi ning töötusest põgenemisega. Kuigi suuremal osal elanikest on olemas üldine ettekujutus nende terminite tähendusest, siis kipuvad teadmised siiski jääma veidi pealiskaudseks ja nüanssidega ei olda kursis.
- Pagulaste või varjupaigataotlejate **teemaga on mingil viisil kokku puutunud** üheksa inimest kümnest. Valdavalt ollakse selle teema kohta kuulnud meedia vahendusel (88% nimetab ühe kokkupuuteviisina meediat), aga umbes kolmandik on kuulnud pagulastest ja varjupaigataotlejatest ka oma lähedastelt, lugenud internetist või ilukirjandusest. Isiklike kokkupuuteid on olnud vähem kui kümnendikul vastanuist.
- Eesti elanike valdavaks seisukohaks on, et **sisseränne mõjub Eesti olukorrale pigem negatiivselt** – negatiivse hinnangu annavad mõjule rohkem kui pooled vastajad, positiivselt hindajaid on aga ligikaudu kümnendik. Negatiivset üldhinnangut soodustavad elanike seas levivad arvamused, et sisseränne koormab Eesti sotsiaalsüsteemi, suurendab tööpuudust, suurendab konfliktiohtu ning suurendab eesti keele ja kultuuri hääbumise ohtu.
- Inimeste teadlikkus sellest, **kui palju reaalselt on Eestis pagulasi või kui palju meil esitatakse aastas varjupaigataotlusi**, on suhteliselt madal – pagulaste arvu puhul osutusid õigeks vaid 17% ja varjupaigataotlejate puhul 24% vastajate poolt pakutud vahemikud. Võrreldes aastatega 2006-2007 ei ole olulist teadlikkuse kasvu märgata.
- Eestis elavate pagulaste (32 inimest) ja 2009. aastal esitatud varjupaigataotluste (40 taotlust) **praegust hulka peavad parajaks** umbes pooled vastanud elanikest. Liiga palju on pagulasi 18% ja varjupaigataotlejaid 26% vastanute arvates. Vestlusringides põhjendatakse praeguse väikese pagulaste hulga juurde jäämise soovi Eesti majanduslike võimaluste piiratuse ja elanike negatiivse suhtumisega.
- **Riigilt oodatakse pigem karmi poliitika teostamist**: 71% elanike arvates peaks nii rändepoliitika kui pagulas- ja varjupaigapoliitika olema pigem sisserännet takistav. Suurem osa vastajatest leiavad, et Eesti riik ei peaks solidaarsusest vastu võtma või ümber asustama mõne teise Euroopa Liidu riigi poolt rahvusvahelise kaitse saanud pagulasi (vastuolijaid 68%) ega kolmandate riikide pagulaslaagrites asuvaid isikuid (vastuolijaid 75%).
- **Pagulaste sisserännet üldjuhul ei eristata üldisest sisserändest** – mõlemal juhul nähakse sisserändel sarnaseid mõjusid ning oodatakse riigilt võrdselt karmi poliitikat.
- Valdavalt on **pagulaste ja sisserände suhtes keskmisest negatiivsemalt meelestatud** naised, eestlased, vanemad, madalama haridustasemega ja maal elavad inimesed. Sellist tendentsi võib märgata nii sisserände mõjude kui ka riikliku poliitika eelistuste hindamisel.

Eesti elanike teadlikkus ja hoiakud pagulasküsimustes 2010

- Elanike arvates peaks Eesti riigil olema vastu võetud **pagulaste ees kohustusi rohkem** kui varjupaigataotlejate ees. Kõige sagedamini peetakse riigi kohustuseks vältimatu meditsiinilise ja sotsiaalse abi osutamist, varjupaigataotlejate majutamist varjupaigakeskuses ja pagulastele eesti keele õpetamist.
- Elanike endi **valmisolek pagulaste integreerimisel osaleda on aga madal** – rohkem kui pooled vastajad ei oleks nõus osalema või ei oska öelda, kas ja mida nad oleksid valmis pagulaste ühiskonda integreerimiseks tegema. Kõige enam ollakse valmis panustama eesti keele õpetamise, eesti kultuuri tutvustamise ja vähemal määral ka pagulaste tööle võtmise kaudu.
- Sõltuvalt kokkupuute lähedusest on inimeste suhtumine pagulastesse mõnevõrra erinev – **mida lähedasema kokkupuutega on tegemist, seda rohkemaid vastajaid pagulaste kohalolek häirib**. Lähedase sugulase abiellumisse pagulasega suhtuks negatiivselt 41% vastanuist, pagulasest naaber häiriks 33% ja pagulasest töö- või koolikaaslane 19% vastajatest.
- Erinevatest maailma piirkondadest pärit sisserändajaid hinnates **ollakse oma kõrvalmajas või -korteris elavate naabrite suhtes valivamad kui Eestisse tulijaid hinnates**. Kõige vähem soovitakse nii endale naabriks kui üldse Eestisse elama islamimaadest pärit inimesi, järgnevad Aafrika riigid ja Hiina.
- Teistest riikidest pärit naabrite puhul peetakse kõige häirivamateks asjaoludeks teistsugust eluviisi, teist kultuuritausta, siinse keele mittevaldamist ja teistsuguseid usulisi vaateid. Pooldavamalt suhtutakse neisse teisest rahvusest naabritesse, kes on meiega sarnasemad.
- Rohkem kui pooled ankeetküsitlusele vastanud **ei soovi pagulaste ja varjupaigataotlejate kohta lisateavet**, sest antud valdkond ei huvita neid. Fookusgruppides tekkinud huvi annab samas alust oletada, et ankeetküsitluses ilmnenuid huvipuudus võib olla osaliselt tingitud senisest vähesest informatsioonist, mistõttu ei osatagi teema vastu huvi tunda.

SUMMARY

- In summer 2010, the social and market research company Saar Poll Ltd conducted a study about refugee issues with the aim of mapping attitudes and awareness of the population of Estonia in regard to refugees, asylum-seekers and immigration more broadly.
- Above all, people refer the term "**refugee**" to the refugees and escape from native countries, but persecution or fear of persecution, and the fact that leaving home was not a voluntary decision is often mentioned as well. **Asylum or asylum-seekers** are most often considered to be those who seek the right to reside in a foreign country or wish to receive asylum there. **Economic migrants** are rather associated with the leaving due to economic reasons and escape from poverty, seeking a better life and prosperity, desire to earn money and escape from unemployment. Although most of the population has a general perception of the meaning of these terms, respective knowledge tends to remain a bit superficial and the nuances are not in the know.
- In one way or another, nine out of ten people **have been somewhat familiar** with the refugees or asylum-seekers issue. Predominantly, most have heard about the issue through media (88% refers to the media as a contact way), but about a third has heard of refugees and asylum seekers from the persons close to them, reading literature books or on the Internet. Less than tenth of the respondents have had personal contacts.
- The dominant position in the Estonian population is that **immigration affects the situation in Estonia rather negatively** – a negative assessment of the impact is provided by more than half of respondents; however, one tenth estimates it in a positive way. The spread of negative assessment among the population is furthered by opinions that immigration would burden Estonian social system, increase unemployment, increase the risk of conflict and increase the risk of disappearance of the Estonian language and culture.
- However, people's awareness of **how big is the actual number of refugees or annual applications for asylum presented in Estonia** is relatively low; only 17% and 24% of the respondents suggested the correct range (as to number of refugees and asylum-seekers, respectively). Compared with the year 2006-2007, there has been no significant increase in awareness.
- **The current number** of refugees living in Estonia (32) and number of applications for asylum presented in 2009 (40) **are considered appropriate** by about half of the residents responded. 18% believe there are too many refugees, and 26% that there are too many asylum-seekers. During conversation groups, the desire to maintain the current low number is justified by limited economic opportunities in Estonia and the negative attitude of the population.
- **From the state, carrying out a tough policy is expected:** 71% of the population believes that both migration policy and refugee and asylum policy should rather prevent immigration. Most of the respondents consider that Estonia should not, for solidarity reasons, receive or translocate refugees who obtained international protection from another EU state (68% against) or persons residing in third-country refugee camps (75% against).
- **Generally refugee immigration is not distinguished from general immigration** – in both cases, similar migration effects are noticed and equally tough policies are expected from the state.

- **With regard to refugees and immigration**, women, Estonians, the older, less educated, and rural people **have more negative inclination than average**. This trend can be observed on assessment of both the effects of immigration and state policy priorities.
- According to the population, Estonian state should adopt **more obligations towards refugees** than towards asylum-seekers. The commonly considered state responsibilities are provision of emergency medical and social assistance, accommodation of asylum-seekers in asylum centres and teaching the Estonian language to refugees.
- However, **preparedness of the population itself to participate in the integration of refugees**, is low – more than half of respondents would not be willing to participate, or do not know whether and what they would be prepared to do for integration of refugees into society. Mostly they are ready to contribute through teaching of Estonian, promoting Estonian culture and, to a lesser extent, through the recruitment of refugees.
- Depending on the closeness of contacts, there are somewhat different attitudes towards refugees – **the closer the contact is, the more respondents are disturbed by the presence of refugees**. 41% of the respondents would have negative attitude towards a close relative's marriage with a refugee, 33% would be disturbed by a neighbouring refugee and 19% by refugees as work- or schoolmates.
- Upon evaluation of immigrants from different regions of the world, **people are more selective to next-door neighbours than to those coming to Estonia**. Persons originating from Islamic countries followed by African countries and China are the ones least expected to appear as neighbours or residents of Estonia.
- As to neighbours from other countries, the most disturbing circumstances are considered to be the following: different way of life, different cultural background, nonproficiency in the local language, and different religious views. Neighbours belonging to other ethnicity are regarded more favourably if they are more similar to us.
- More than half of the respondents **do not want any further information on refugees and asylum-seekers** as they are not interested in the topic. But the interest arisen within focus groups gives the reason to assume that the lack of interest shown in the questionnaire may be partly due to lack of information so far, owing to what the topic is still unfamiliar.

1. UURINGU TAUST

Sotsiaal- ja turu-uuringute firma Saar Poll OÜ viis suvel 2010 läbi pagulastemaatikat puudutava uuringu. Uuring toimus kahes etapis: esmalt üleriigiline elanikkonnaküsitlus ja seejärel fookusgrupivestlused. Uuringu peamiseks eesmärgiks oli kaardistada Eesti elanikkonna arvamused ja hoiakuid seoses pagulaste, varjupaigataotlejate ja sisserändega laiemalt. Uuringu tellijaks on Siseministeerium ning rahastajateks Euroopa Pagulasfond ja Siseministeerium.

Käesolev aruanne tutvustab uuringu metoodikat, annab ülevaate uuringu peamistest tulemustest ning teeb tulemuste põhjal järeldused ja kokkuvõtte. Tulemusi tutvustades peatutakse täpsemalt järgmistel elanike teadlikkust ja hoiakuid käsitlevatel teemadel: arusaam erinevatest paguluse ja rändega seotud terminitest, senised kokkupuuted pagulaste ja varupaigataotlejate teemaga, hinnangud sisserände mõjudele, suhtumine pagulastesse ja teistesse sisserändajatesse, teadlikkus ja hoiakud pagulaste Eestisse vastu võtmise küsimustes, riigi kohustused ja elanike valmisolek pagulaste integreerimisel ning pagulasteemalise lisateabe vajalikkus. Aruande lisadena esitatakse elanikkonnaküsitluse eestikeelne ankeet, loetelu avatud küsimuste vastustest ja andmetabelid erinevate sotsiaal-majanduslike tunnuste lõikes.

Aruandes on tänavusi tulemusi võrreldud ka 2006. ja 2007. aasta tulemustega, mil pagulasteemalise uuringu viis Jaan Tõnissoni Instituudi tellimusel läbi uuringufirma Faktum & Ariko OÜ. Võrdlustes esitatud varasemate aastate tulemused pärinevad 2006. ja 2007. aastal koostatud uuringuaruannetest. Kuna koostöös Tellijaga on võrreldes varasemaga küsimustikku põhjalikult uuendatud, siis on otsene ajaline võrdlus võimalik vaid mõnedes küsimustes.

1.1. Kvantitatiivuuringu metoodika

Ajavahemikul 9.-21. juuli 2010 viis uuringufirma Saar Poll OÜ läbi üleriigilise avaliku arvamuse küsitluse, kus suulise intervjuu vormis ja paberankeedi abil küsitleti 1010 inimest vanuses 15-74 eluaastat. Tegemist oli omnibuss-uuringuga, millest pagulastemaatika moodustas ühe osa. Vastajate valikuks kasutati proportsionaalse juhuvalimi meetodit. Intervjuud viidi läbi Saar Polli kogenud küsitlejate poolt ning need toimusid eesti ja vene keeles.

Saadud küsitlustulemi ja statistilise mudeli võrdlemisel ilmnenud erisuste vähendamiseks kaaluti saadud tulemit alljärgnevate sotsiaal-demograafiliste tunnuste lõikes (Tabel 1). Sotsiaal-demograafiliste tunnuste mudeli koostamisel on kasutatud rahvastikustatistika andmeid seisuga 01.01.2009.

Tabel 1. Valimi iseloomustus sotsiaal-demograafiliste tunnuste alusel

	Mudel (%)	Saadud küsitlustulem (%)	Kaalutud küsitlustulem (%)
ELUKOHT			
Linn	69,8	69,8	69,8
Maa	30,2	30,2	30,2
SUGU			
Mees	46,8	47,0	46,8
Naine	53,2	53,0	53,2
VANUS			
15-19	8,6	10,8	8,6
20-29	19,9	18,5	19,9
30-39	17,9	14,6	17,9
40-49	17,5	18,3	17,5
50-59	17,2	16,5	17,2
60-74	18,9	21,3	18,9
RAHVUS			
Eestlased	67,4	67,6	67,4
Teine rahvus	32,6	32,4	32,6
REGIOON			
Põhja-Eesti	39,5	40,7	39,5
Lääne-Eesti	12,0	12,1	12,0
Kesk-Eesti	10,4	10,4	10,4
Kirde-Eesti	12,8	12,1	12,8
Lõuna-Eesti	25,3	24,8	25,3

1.2. Kvalitatiivuuringu metoodika

Uuringu teise etapina viidi 16.-17. augustil 2010 läbi 3 pagulasteemalist fookusgrupivestlust, millest kaks toimusid eesti ja üks vene keeles. Eestikeelsed grupid viidi läbi Tallinnas ja Tartus, venekeelne Narvas. Igas grupivestluses osales 9 inimest. Ühe vestluse orienteeruv kestus oli 1,5 tundi ja selle viis läbi Saar Polli professionaalne moderaator. Respondendid valiti gruppidesse juhuvaliku alusel, lähtudes põhimõttest, et osalejate taust oleks võimalikult mitmekesine: mehed ja naised, erinevad vanuserühmad, erinevad sotsiaalsed staatused jne.

Ülevaade Tallinna fookusgrupis osalenutest:

- Vastaja 1: mees, 24-aastane, töötab IT-valdkonnas.
- Vastaja 2: mees, 28-aastane, hetkel töötu.
- Vastaja 3: naine, 49-aastane, müügiinimene.
- Vastaja 4: mees, 54-aastane, hariduselt pedagoog, töötanud ka ajakirjanduse valdkonnas, hetkel töötu ja tegeleb talupidamisega.
- Vastaja 5: naine, 62-aastane, pensionär, hariduselt jurist ja põhiliselt töötanud uurijana.

- Vastaja 6: naine, 59-aastane, töötab laborandina meditsiinalal.
- Vastaja 7: mees, 23-aastane, hetkel töötu, varem töötanud mööblitööl.
- Vastaja 8: naine, 20-aastane, töötab müüjana ja lõpetab keskkooli.
- Vastaja 9: naine, 25-aastane, hetkel töötu, varem töötanud klienditeenindajana.

Ülevaade Tartu fookusgrupis osalenutest:

- Vastaja 1: mees, 50-aastane, töötab autojuhina.
- Vastaja 2: naine, 19-aastane, õpib gümnaasiumis.
- Vastaja 3: naine, 64-aastane, töötab raamatupidajana.
- Vastaja 4: naine, 36-aastane, töötab linnavalitsuses sotsiaalhoolekande valdkonnas.
- Vastaja 5: naine, 53-aastane, töötab õpetajana.
- Vastaja 6: naine, 62-aastane, pensionär.
- Vastaja 7: mees, 18-aastane, õpib gümnaasiumis.
- Vastaja 8: mees, 37-aastane, töötab lastekodus kasvatajana.
- Vastaja 9: naine, 52-aastane, töötab klienditeenindajana.

Ülevaade Narva fookusgrupis osalenutest:

- Vastaja 1: mees, 23-aastane, erialalt keevitaja, aga hetkel töötu.
- Vastaja 2: naine, 44-aastane, töötab koristajana.
- Vastaja 3: naine, 21-aastane, tudeng ja töötab kaupluses.
- Vastaja 4: mees, 48-aastane, töötab ökonomistina, varem tegelenud turismiäri.
- Vastaja 5: naine, 60-aastane, pensionär, varem töötas keemik-laborandina.
- Vastaja 6: naine, 52-aastane, töötab farmatseudina.
- Vastaja 7: mees, 64-aastane, pensionär, lisaks vabakutseline kunstnik ja ajakirjanik.
- Vastaja 8: mees, 25-aastane, töötab keevitajana.
- Vastaja 9: naine, 22-aastane, hetkel lapsega kodus.

Venekeelses vestlusgrupis osalejast 6 on Eestis sündinud ja ülejäänud 3 on juba lapsena siia kolinud.

2. UURINGU PÕHITULEMUSED

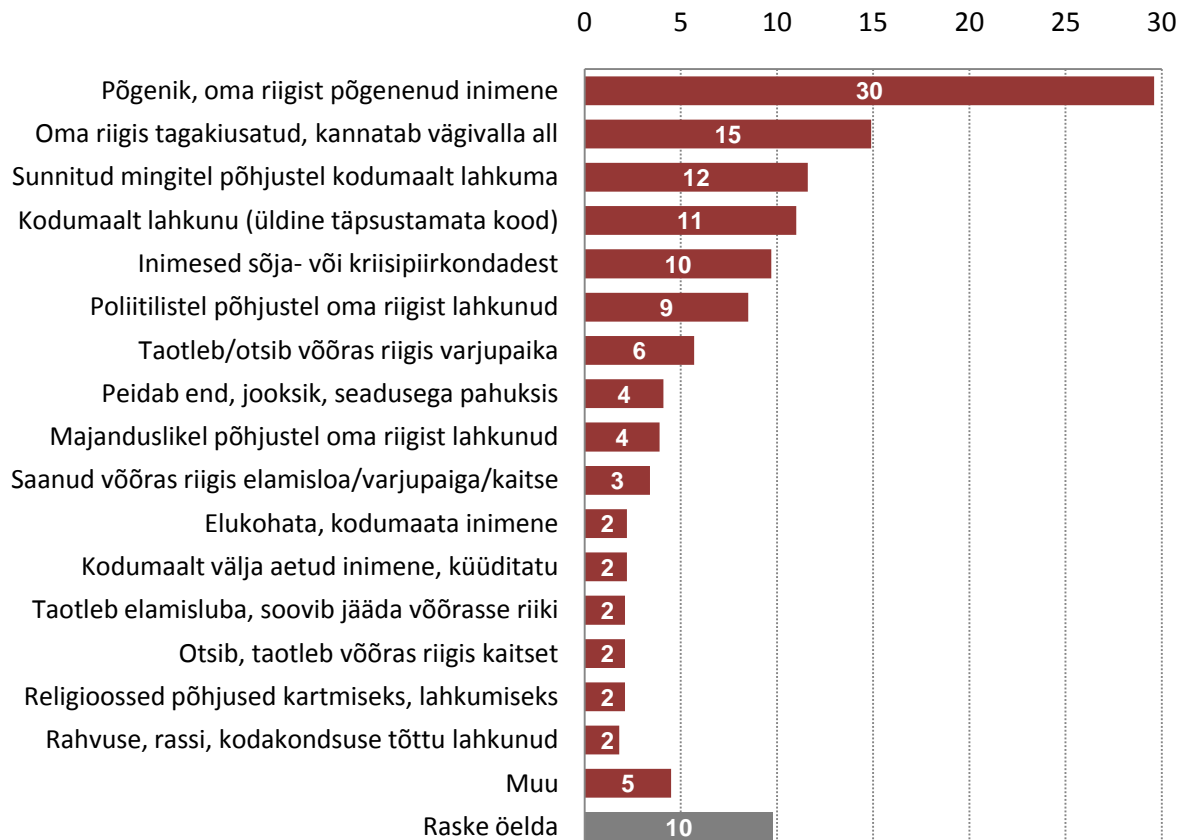
Uuringu tulemused on koondatud seitsmesse temaatilisse alapeatükki. Igas peatükis antakse esmalt ülevaade ankeetküsitluse tulemustest, et luua ettekujutus, millised on Eesti elanike üldised seisukohad. Seejärel teostatakse võimalusel ajaline võrdlus ning vaadeldakse tulemusi vastajate sotsiaalmajanduslike tunnuste lõikes, et välja selgitada, kas ja kuidas hinnangud on muutunud ning millised kalduvad olema hinnangute seosed vastajate vanuse, rahvuse, haridustaseme jm tunnustega. Viimaseks sammuks on fookusgrupivestlustes räägitust kokkuvõtte tegemine, keskendudes elanike seisukohtade tõlgendamisele ning püüdes selgitada, mis võib ühe või teise hinnangu taga olla.

2.1. Arusaam mõistetest „pagulane“, „varjupaigataotleja“ ja „majandusmigrant“

Saamaks teada, milline on elanike ettekujutus ja teadlikkus pagulusega seotud terminitest, paluti ankeetküsitlusele vastajail kohe küsitluse algul oma sõnadega öelda, kes nende arvates on pagulane, kes on asüüli- ehk varjupaigataotleja ning kuidas erineb majandusmigrant pagulasest. Elanike poolt antud vastused on ülevaatlikkuse huvides kodeeritud, aga esitatud algsel kujul ka käesoleva aruande lisana (Lisa 2). Kuna praktiliselt kõik vastajad mainisid mõisteid defineerides võõras riigis viibimist, siis on see fakt ära kodeeritud ainult juhul, kui vastaja midagi rohkemat ei maini.

Mõiste „pagulane“ seostub vastajail ennekõike põgenike ja oma koduriigist põgenemisega (30%), aga sageli mainitakse ka tagakiusamist või kartust saada taga kiusatud (15%) ja asjaolu, et kodust lahkumine on erinevatel põhjustel tulnud ette võtta, mitte aga pole seda tehtud omal soovil (12%) (Joonis 1). Umbes kümnendik vastanuist (11%) on andnud ainult üldsõnalise vastuse nagu „välismaalane“, „sisserändaja“, „elab teises riigis“ vms, mis lisaks kodumaalt lahkumisele rohkem asjaolusid ei täpsusta. Koduriigist lahkumise põhjusena mainitakse sagedamini sõda või mõnda muud kriisiolukorda (10%), poliitilisi põhjuseid (9%), vajadust end peita (nt sooritanud kuriteo; 4%), majanduslikke olusid (nt tööotsija, parema elu otsija; 4%) ja riigist välja ajamist (2%). Lisaks sisaldasid mitmed vastused varjupaiga, elukoha ja kaitse otsimise ning leidmisega seotud aspekte: taotleb või otsib varjupaika (6%), saanud võõrriigis elamisloa, varjupaiga, kaitse (3%), taotleb elamisluba (2%), otsib kaitset (2%), ei ole elukohta (2%). Vähemal määral esines vastuseid, mis mainisid religiooni, rahvuse, rassi või kodakondsuse tõttu lahkumist, hirmu kodumaal elada või sinna tagasi pöörduda, mitteametlikult riigis viibimist, elamisloa puudumist, õiguste piiratust oma koduriigis ja kodumaa reetmist. Iga kümnes vastaja ei osanud öelda, kes pagulane on.

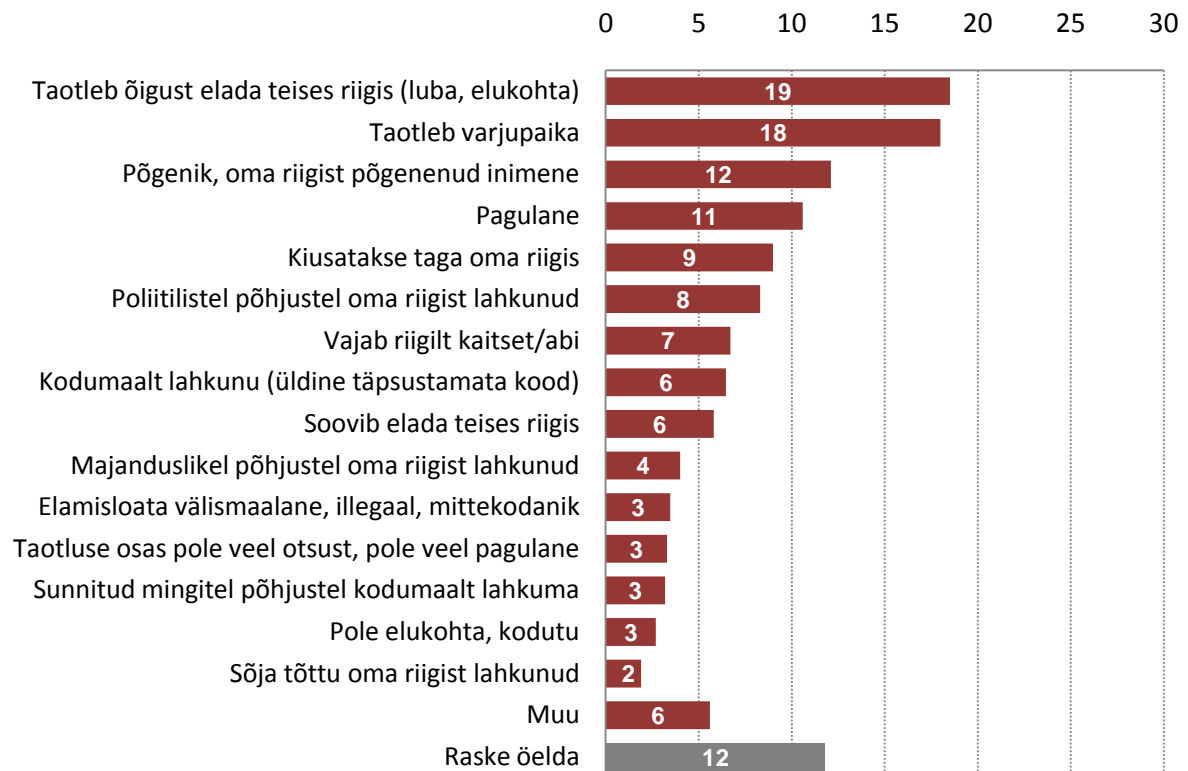
Joonis 1. Vastajate spontaansed määratlused mõistele „pagulane“ (%)*

*Kuna iga vastaja poolt antud spontaanne vastus võis sisaldada mitut siin toodud määratlust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Asüüli- ehk varjupaigataotlejateks peetakse kõige sagedamini neid inimesi, kes taotlevad õigust elada võõras riigis (19%) või saada seal varjupaika (18%) (Joonis 2). Üle kümnendiku vastanuist mainib, et tegemist on põgeniku ehk oma riigist põgenenud inimese (12%) või pagulasega (11%). Sarnaselt pagulastele kasutatakse ka varjupaigataotlejate defineerimisel kodumaalt lahkumise põhjuste mainimist: tagakiusamine (9%), poliitilised põhjused (8%), majanduslikud põhjused (4%), sõda (2%) jne. Samas leidub ka neid, kelle arvates varjupaigataotleja on lahkunud kodumaalt omal soovil (6%) või kes ütlevad lihtsalt üldsõnaliselt, et inimene on kodumaal lahkunud, välismaalane vms (6%). Lähtuvalt riigist, kus varjupaigataotleja hetkel asub, seostatakse neid veel kaitse või abi vajamise (7%), illegaalselt riigis viibimise (3%) ja elukoha puudumisega (3%). 3% märgivad ära, et varjupaigataotleja ei ole veel saanud pagulaseks ehk siis ta alles ootab vastust oma taotlusele. Harvemini peetakse varjupaigataotlejaks inimest, kes on tagaotsitav, sooritanud kuriteo, peidab ennast, vajab varju peretüli vms tõttu, on ohus, on mingi liikumise liider, on kodumaa reetur jne. Kuidagi ei oska varjupaigataotlejat defineerida 12% vastanuist.

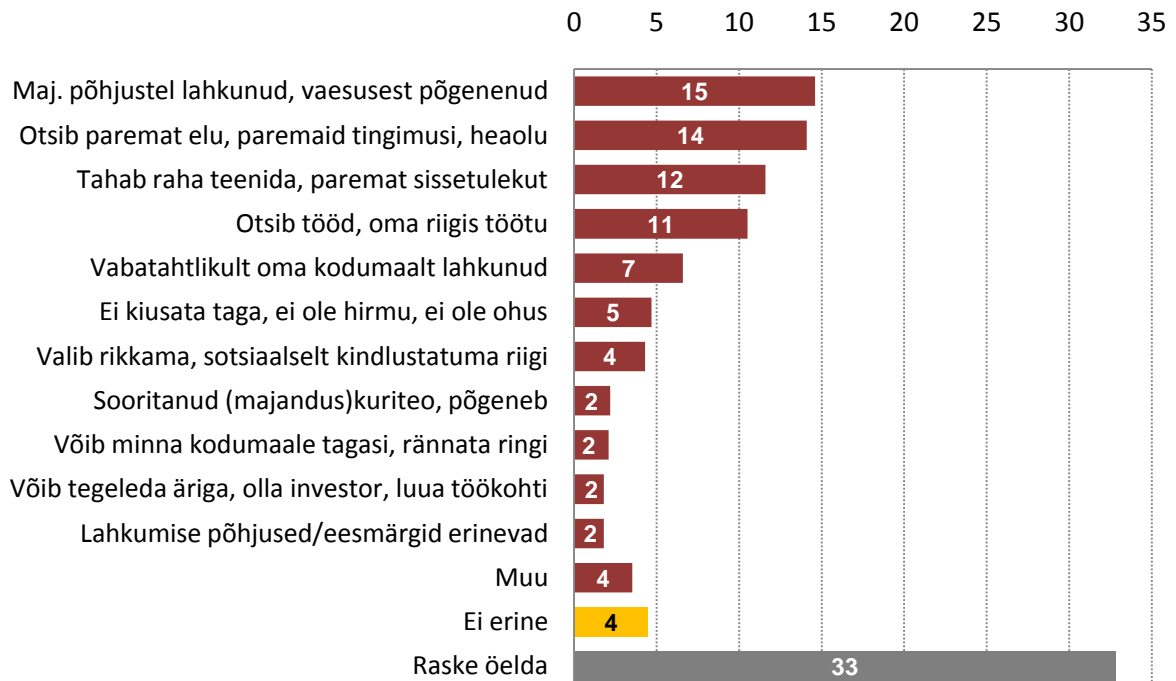
Joonis 2. Vastajate spontaansed määratlused mõistele „asüüli- ehk varjupaigataotleja“ (%)*

*Kuna iga vastaja poolt antud spontaanne vastus võis sisaldada mitut siin toodud määratlust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Majandusmigrandi eristamine pagulasest tundub olevat vastajaile mõnevõrra keerulisem kui eelnevate mõistete defineerimine, sest kolmandik (33%) neist ei oska seda mingil viisil teha ja 4% arvavad, et majandusmigrant ja pagulane ei erine teineteisest (Joonis 3). Kahte terminit erinevateks pidavaist vastajaist valdav enamus seostab majandusmigranti majanduslikel põhjustel lahkumise ja vaesusest põgenemise (15%), parema elu ja heaolu otsimise (14%), raha teenimise soovi (12%) ning töötusest põgenemisega (11%). Tugevalt kerkib esile ka fakt, et majandusmigrandil erinevalt pagulasest on olemas valikuvõimalus ja ta läheb võõrsile omal soovil: vabatahtlikult kodumaalt lahkunud (7%), ei ole tagakiusamist, hirmu või ohtu (5%), ise valib endale rikkama või sotsiaalselt paremini kindlustatud riigi (4%), võib kodumaale naasta, sealt teises riigis tööl käia või riigist riiki liikuda (2%). Eelnevatest mõnevõrra erinevad on nende inimeste vastused, kelle arvates majandusmigrant on sooritanud mingi kuriteo (nt maksupettus) ja põgeneb karistuse eest (2%) või vastupidi on tegemist ärimehega, kes investeerib ja loob uusi töökohti (2%). Lisaks seostatakse majandusmigranti vähemal määral elamis- ja tööloa olemasolu või puudumisega, võlgade tõttu põgenemise, kindlustatud olemise või vastupidi teise riigi kulul elamisega ning asjaoluga, et erinevalt pagulasest ta ei taha kodumaale tagasi minna.

Joonis 3. Vastajate spontaansed määratlused, kuidas erineb majandusmigrant pagulasest (%)*

*Kuna iga vastaja poolt antud spontaanne vastus võis sisaldada mitut siin toodud määratlust, siis võib protsendide summa olla 100-st suurem.

Saamaks selgust, millised inimesed kalduvad sagedamini olema raskustes erinevate pagulusega seotud terminitega ja ei oska neid kuidagi defineerida, on vaadeldud „raske öelda“-vastuse andnuid sotsiaalmajanduslike tunnuste lõikes. Ilmneb, et keskmisest märksa sagedamini ei oska pagulusega seotud mõisteid määratleda nooremad (vanuses 15-29, majandusmigrandi puhul 15-19), madalama haridustasemega (põhiharidus või vähem) ja halvemal majanduslikul järjel olevad (sissetulek ühe leibkonnaliikme kohta kuni 2000 kr) inimesed: neisse gruppidesse kuulujaist 15-20% ei tea, kes on pagulane ja varjupaigataotleja, ning ligikaudu pooled ei oska eristada majandusmigranti pagulasest. Majandusmigrandi eristamisel kalduvad lisaks loetletud gruppidele keskmisest sagedamini vastuse võlgu jääma ka maal elavad inimesed.

Fookusgruppides seostusid mõisted „pagulane“ ja „varjupaigataotleja“ vastajaile üldjoontes samade märksõnadega, mis ankeetküsitluseski esile kerkisid. Kui juba elanikkonnaküsitlusest hakkas silma, et mõlema mõiste kirjeldamisel kasutatakse kohati samu määratlusi (nt põgenemise ja tagakiusamise mainimine, lahkumise põhjuste loetlemine jne), siis grupivestlustes räägitu annab kinnitust, et inimesed võivad küll teada, millise valdkonnaga need terminid seostuvad, aga sageli ei olda kursis selle nüansiga, mis **pagulast ja varjupaigataotlejat eristab** (st kas alles taotleb kaitset või on selle juba saanud).

N52, eesti, Tartu: „Pagulane on see, ma arvan, kes veel ei ole hakanud endale seda asüüli taotlema. Ta on lihtsalt tulnud ja siis ta seal hakkab maid uurima, millal saab asüüli hakata taotlema.“

Majandusmigrandi ja pagulase erinevus seevastu on inimestele üldjuhul paremini mõistetav. Samas tuuakse Tallinna vestlusringis välja huvitav probleem, mis võib muuta nende kahe termini eristamise

keerukaks: paguluse sildi all püüavad paremal järjel olevatesse riikidesse siseneda ka need, keda tegelikult taga ei kiusata ja kelle kodumaalt lahkumise põhjused on puhtalt majanduslikku laadi.

N21, vene: „Neil puudub poliitiline komponent nagu poliitilistel emigrantidel näiteks. Nad sõidavad teise riiki lihtsalt tööle, mitte sellepärast, et neid oma riigis taga kiusataks.“

N62, eesti, Tallinn: „Poliitilistel põhjustel tagakiusamised, usulisel põhjusel, majanduslikud pagulased. Tegelikult tullakse ju ikkagi, antakse üles pagulasena, aga põhjused on majanduslikud. Püütakse varjata ja garneeritakse poliitika ja tagakiusamisega.“

Mitmel juhul hakkas silma, et paguluse enda jaoks määratlemisel võib olla abiks pagulaste **seostamine teatud konkreetsete riikide või rahvustega**, mille kontekstis ollakse neist peamiselt kuulnud (nt Gruusia, Afganistan, Abhaasia, albaanlased, kurdid).

N49, eesti, Tallinn: „Mul tuleb sõnaga pagulane kohe meelde kurdid ja albaanlased. Et ei midagi rohkemat, ülejäänud on ikkagi teadlikult tulnud, sest nad on sellised šlikerdajad, kes peidavad ennast igale poole, püüavad sattuda siia vast.“

M23, vene: „Ametlikult on ju tunnistanud, et Gruusia võib arvestada Eesti abiga, et nad võivad õpilasi vahetada. Eesti võib võtta vastu pagulasi Gruusiast.“

M64, vene: „Siin olid juba sellised juhtumid, kui püüti Eestisse üle piiri tuua põgenikke Afganistanist. Need on inimesed, kes otsivad paremat elu. Seal on õudne elu nendel.“

N53, eesti, Tartu: „Kõik väliseestlased on tegelikult pagulased. /---/ Ma tahtsin pigem sellele vihjata, et sellel [põgenemise] hetkel nad olid pagulased, nendel oli väga selge minekumotiiv.“

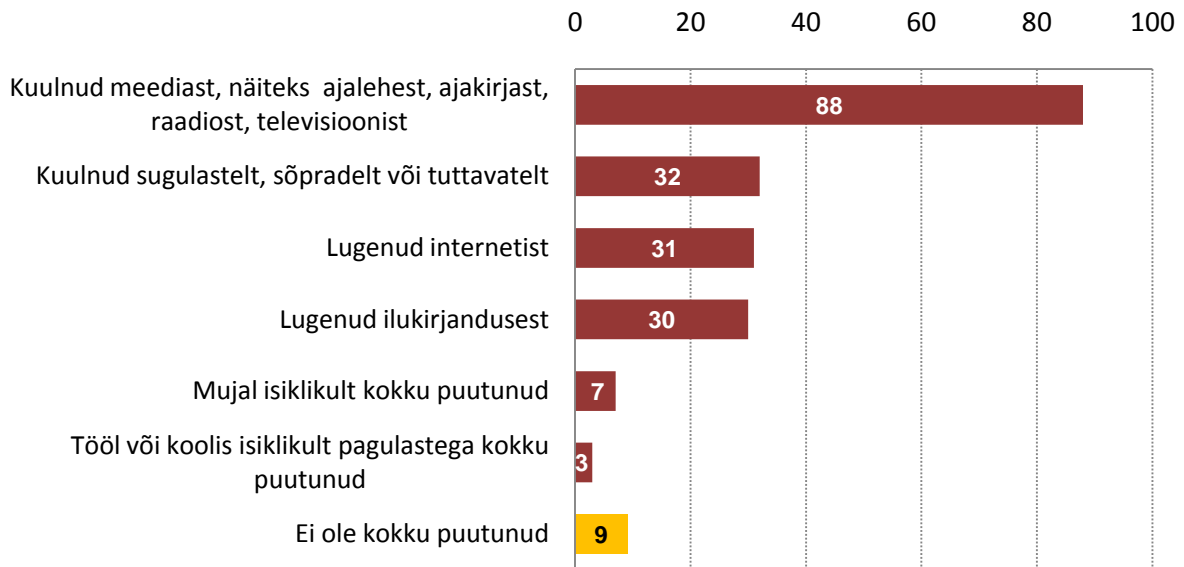
Lisaks laialt levinud määratlustele leidub ka teistsuguseid arvamusi. Üheks omapäraseimaks neist, mida ilmnnes nii ankeetküsitluses kui ka venekeelses fookusgrupis, on majandusmigrantide seostamine välismaa ärimeestega, kes tulevad siia raha teenima.

M25, vene: „Firma “X” ostis taanlaste käest firma “Y” selle mõttega, et siin on meil odav tööjõud. /---/ Majandusmigrant ostis siin firma filiaali. Ta saab siit oma raha, makstes töölistele siin vähem. Ta loob meie riigis töökohti, annab inimestele tööd, aga tema eesmärk on teine: ta tahab rikastuda nende inimeste pealt.“

2.2. Kokkupuuted pagulaste või varjupaigataotlejate temaatikaga

Pagulaste või varjupaigataotlejate **teemaga on kokku puutunud** üheksa ankeetküsitlusele vastanut kümnest (Joonis 4). Valdavalt ollakse selle teema kohta kuulnud meedia vahendusel (88% nimetab ühe kokkupuuteviisina meediat), aga umbes kolmandik on kuulnud pagulastest ja varjupaigataotlejatest ka oma lähedastelt, lugenud internetist või ilukirjandusest. Isiklike kokkupuuteid aga on olnud vähem kui kümnendikul vastajaist (9%). Valdavalt on need isiklikud kokkupuuted leidnud aset Eestis (43% juhtudest), harvemini aga välismaal (26%) või nii Eestis kui välismaal (22%).

Joonis 4. Viisid, kuidas ollakse pagulaste või varjupaigataotlejate teemaga kokku puutunud (%)*

*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Erinevaid kokkupuutevõimalusi taustatunnuste lõikes analüüsid selgub, et kõikide võimaluste puhul esineb ühesugune seos – mida kõrgem haridustase, seda suurema tõenäosusega on vastaja antud viisil pagulaste ja varjupaigataotlejate teemaga kokku puutunud. Linnaelanikel on olnud maainimestega võrreldes rohkem ennekõike kaudseid kokkupuuteid (st meedia, interneti või sugulaste vahendusel), aga ka isiklikku kokku puutumist pagulaste või varjupaigataotlejatega on mõnevõrra sagedamini ette tulnud. Eestlased on muude rahvuste esindajatest enam kuulnud pagulaste kohta oma lähedastelt või lugenud ilukirjandusest, mitte-eestlased aga on eestlastest rohkem teemaga kokku puutunud interneti kaudu. Tööl käivatel inimestel on olnud mittetöötajatest rohkem kokkupuuteid nii meedia, interneti kui ilukirjanduse vahendusel. Kokkupuuteallikaid vanuse lõikes vaadeldes ilmnevad samuti mitmed eripärad: meedia vahendusel teemaga kokku puutumine on kõige enam levinud 30-59-aastaste seas, Internetist on enim lugenud 20-49-aastased, isiklike kokkupuuteid on teistest rohkem olnud 30-49-aastastel ning lähedastelt on kõige enam kuulnud 40-74-aastased. Kokkuvõttes võib öelda, et pagulaste ja varjupaigataotlejate teemaga **mitte kokku puutunud** inimesi on keskmisest rohkem madalama haridusega (põhiharidus – 16%), nooremate (15-29 aastat – 14%), madalama sissetulekuga (kuni 3000 kr ühe leibkonnaliikme kohta – 12%), mittetöötavate (põhitegevuseks ei ole tööl käimine – 12%) ja maal elavate (11%) elanike seas.

Praeguseid elanikkonnauuringu tulemusi 2006. ja 2007. aastaga võrreldes võib esmapilgul tunduda, et aset on leidnud väga suured muutused, sest varasemates uuringutes oli vaid 9-10% vastanuist pagulaste teemaga kokku puutunud. Tegelikuses aga ei ole tulemused võrreldavad, sest käesoleval aastal paluti vastajail hinnata erinevaid viise, kuidas nad võivad olla pagulaste või varjupaigataotlejatega kokku puutunud, aga 2006. ja 2007. aastal vastasid inimesed ainult küsimusele „Kas olete kunagi pagulaste teemaga kokku puutunud?“. Sellise üldsõnalise küsimuse puhul ei ole teada, kuidas vastajad sellest aru said ning mida nad kokku puutumiseks pidasid (nt ei pruukinud paljud vastajad meedia vahendusel temaatikaga kokku puutumise peale üldse mõelda, vaid hindasid ainult isiklike kokkupuuteid).

Fookusgrupivestlustes kokkupuudete osas mingeid täiesti uusi aspekte ei ilmne, küll aga aitavad konkreetset näidet saada parema ettekujutuse, mida ja kus võib pagulaste ja varjupaigataotlejatega seoses näha ning kuulda.

M64, vene: „Meedias oli juttu sellest, kuidas taheti üle piiri tuua Eestisse afgaane. Nad saadi kätte. Sellest oli alles Narva ajalehes kirjutatud.“

M37, eesti, Tartu: „Ma olen sattunud televiisorist vaatama ETV pealt saadet, kus on see Illuka, vist peaks olema see paguluslaager ja kusagil Tallinna lähedal ka. Ma tean ka, et mõned sellised organisatsioonid vist Eestis kodanikualgatuse korras on hakanud tegema pagulastega isikutööd.“

M28, eesti, Tallinn: „Sõbra naine töötab väljasaatmise keskses, aga ise pole ka näinud, kes seal istuvad.“

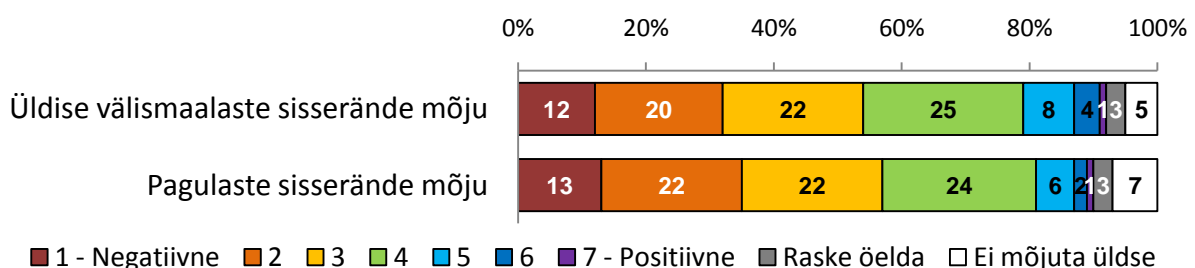
N36, eesti, Tartu: „Mina olen tööalaselt. /---/ Praegu on Sotsiaalministeerium pöördunud Tartu Linnavalitsuse poole palvega võtta vastu 3 pagulast.“

2.3. Üldise sisserrände ja pagulaste sisserrände mõjud Eestile

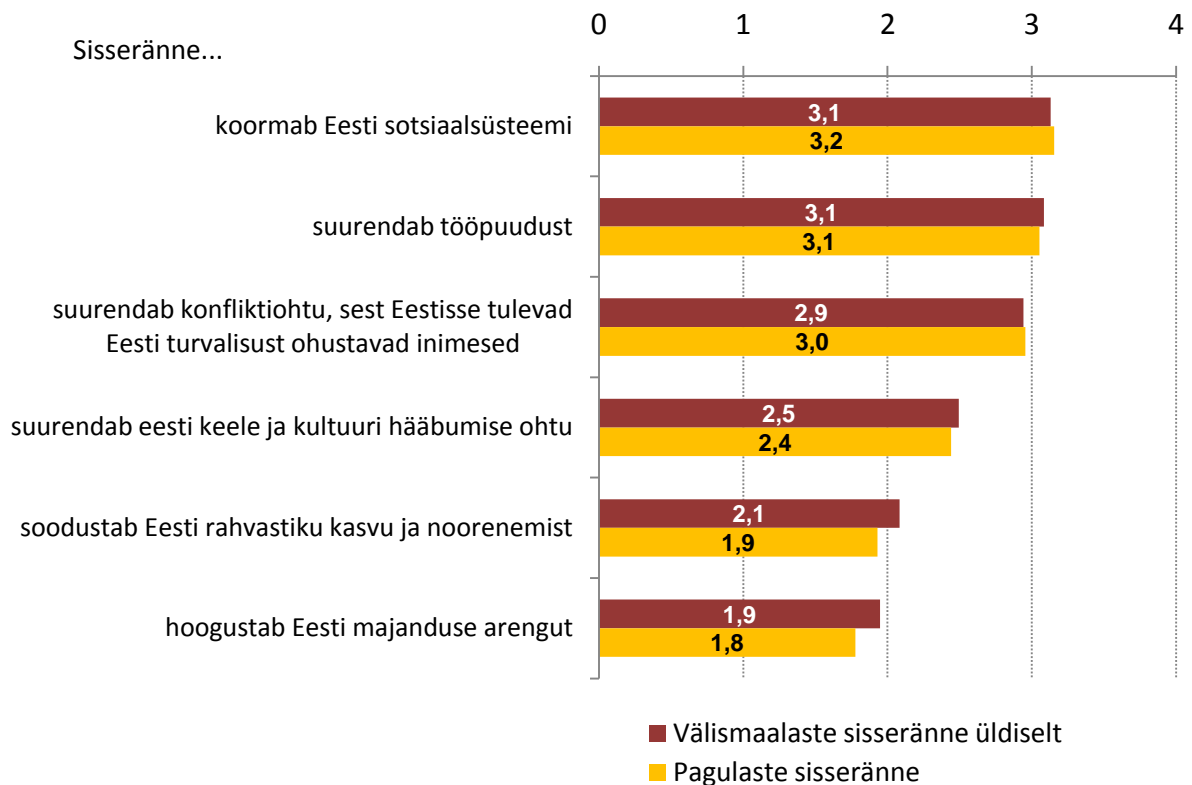
Sõltumata kokkupuute olemasolust on inimestel valdavalt olemas mingid ootused ja hirmud, mida sisserränne endaga kaasa võib tuua. Käesolevas uuringus vaadeldi sisserrände mõjude hindamisel eraldi üldist välismaalaste sisserrännet ja pagulaste sisserrännet, et välja selgitada, kas pagulastesse suhtutakse erinevalt kui teistesse mujalt tulnutesse. Ankeetküsitluse tulemuste põhjal võib öelda, et inimesed ei erista pagulaste sisserrände mõjusid ülejäänud sisserrändest ning hindavad neid üldjoontes samal viisil (Joonised 5-6). Viimane leidis lisaks vastuste sagedusjaotuse ja keskmiste võrdlemisele kinnitust ka faktoranalüüsi käigus.

Elanike valdavaks seisukohaks on, et **sisserränne mõjub Eesti olukorrale pigem negatiivselt** – negatiivse hinnangu annavad mõjule rohkem kui pooled vastajad, positiivselt hindajaid on aga ligikaudu kümnendik (Joonis 5). Keskmisest negatiivsemaks hindavad rände mõju maal elavad, üle 40-aastased, madalama haridustasemega ja madalama sissetulekuga inimesed. Rahvuse lõikes võrreldes ilmnes, et eestlased suhtuvad üldise välismaalaste sisserrände mõjudesse veidi positiivsemalt kui pagulaste sisserrände mõjudesse, mitte-eestlaste suhtumises aga olulisi erinevusi ei esine. Töötavad inimesed teevad samuti rohkem vahet pagulastel ja ülejäänud sisserrändajatel kui mittetöötavad.

Joonis 5. Üldise välismaalaste sisserrände ja pagulaste sisserrände mõju Eesti olukorrale (%)

Joonis 6. Üldise välismaalaste sisserände ja pagulaste sisserände mõjud (keskmine väitega nõustumise määr; hindamisskaala: 4 – täiesti nõus ... 1 – üldse ei ole nõus)

Negatiivset üldhinnangut soodustavad elanike seas levivad arvamused, et sisseränne koormab Eesti sotsiaalsüsteemi (väitega nõustujaid 78%), suurendab tööpuudust (76%), konfliktiohtu (69%) ning eesti keele ja kultuuri hääbumise ohtu (48%) (Joonised 6-7). Sisserände positiivseid mõjusid nähakse aga märksa vähemal määral: 31% arvates soodustab sisseränne Eesti rahvastiku kasvu ja noorenemist ning 23% arvates hoogustab siinset majandusarengut.

Tulemusi sotsiaal-majanduslike tunnuste lõikes võrreldes selgub, et eestlased nõustuvad tugevamini negatiivset mõju käsitlevate väidetega (eriti suured erinevused seoses Eesti sotsiaalsüsteemi koormamise, eesti keele ja kultuuri hääbumise ohu ning konfliktiohu suurendamisega), mitte-eestlased aga positiivsete väidetega (eriti seoses väitega, et sisseränne soodustab Eesti rahvastiku kasvu ja noorenemist). Kõrgharidusega ja nooremad elanikud nõustuvad samuti positiivset mõju kajastavate väidetega valdavalt rohkem ja negatiivsete väidetega vähem kui madalamate haridustasemetega esindajad või eakamad inimesed. Linna- ja maainimeste võrdluses on maal elavad vastajad keskmisest enam mures võimalike konfliktide ning keele ja kultuuri hääbumisohu pärast, linnaelanikud aga usuvad rohkem rahvastiku kasvu ja noorenemisse.

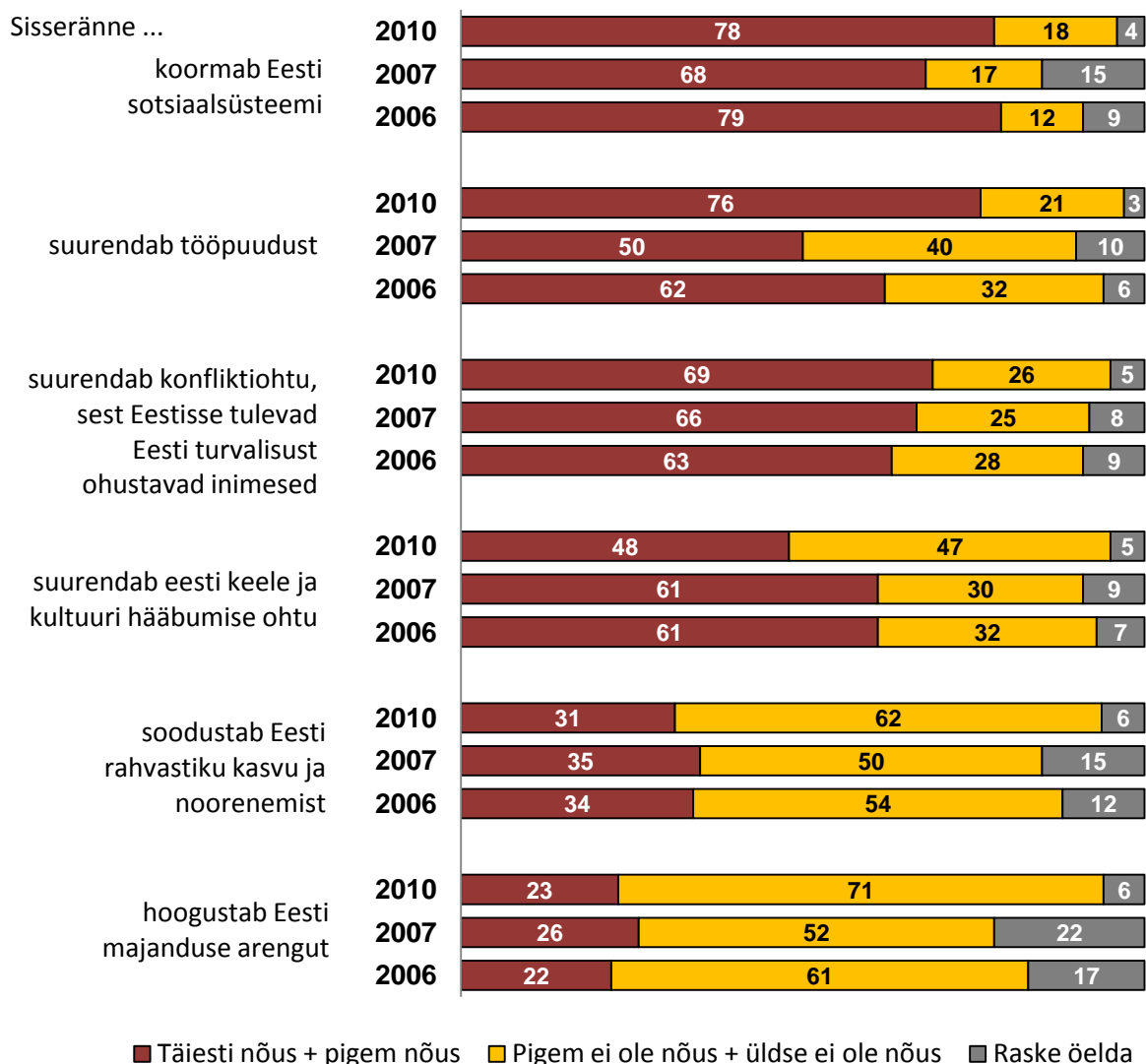
Varasematel aastatel ei ole pagulaste sisserände mõjusid eraldi uuritud, välismaalaste sisserände osas aga võib öelda, et mingeid suuri muutuseid üldises suhtumises märgata ei ole. 2007. aastal hindas sisserände mõju positiivseks samuti umbes iga kümnes vastaja (9%) ja negatiivseks iga teine (47%). Vaadeldes aga erinevatele võimalikele sisserände mõjudele antavate hinnangute arengut viimaste aastate jooksul, ilmneb, et on toimunud paar päris olulist muutust. Kõige teravamalt torkab silma, et kui 2007. aastal arvasid pooled inimesed, et sisseränne suurendab tööpuudust, siis

Eesti elanike teadlikkus ja hoiakud pagulasküsimustes 2010

praeguses kasvunud tööpuuduse situatsioonis on sel viisil arvajaid juba 76% (Joonis 7). Eesti keele ja kultuuri hääbumist sisserände tulemusel seevastu kardetakse varasemast vähem (väitega nõustujaid 61% asemel 48%). Positiivse muutusena võib täheldada, et vähenenud on nende inimeste hulk, kel ei ole sisserände mõjude osas mingit seisukohta.

Üldiselt võib sedastada, et kui rääkida sisserände negatiivsetest mõjudest, siis nendes probleemsetes valdkondades, millega Eestimaa elanikud on viimase 2 aasta jooksul rohkem kokku puutunud või millest nad on rohkem informeeritud, on inimesed varasemate aegade võrreldes tundlikumad.

Joonis 7. Üldise sisserände mõjud; ajaline võrdlus (%)*

* 2006. ja 2007. aasta küsimustikus on sõnastused kohati tänavusest mõnevõrra erinevad, aga kategooriate sisu on sama.

Kuna suhtumine sisserände mõjudesse näitab väga palju inimese üldiste sisserändega seotud hoiakute kohta, siis on järgnevalt üldise välismaalaste sisserände ja pagulaste sisserände erinevaid mõjusid käsitlevate tunnuste baasil teostatud klasteranalüüs. Sel viisil andmete analüüsimine

võimaldab uurida seisukohtade alusel eristuvaid vastajate gruppe ja nende vaateid. Vastajad on analüüsi käigus jagatud 5 tüüpi (klastrisse), mille kirjeldused on ära toodud tabelis 2.

Tabel 2. Klasteranalüüs sisserände mõjuhinnangute alusel

Tüübi üldkirjeldus	Sisserände vastased – nõustuvad tugevalt sisserände negatiivsete mõjudega, positiivsetega aga mitte	Sisserändesse keskmisest positiivsemalt suhtujad – kalduvad nõustuma sisserände positiivsete mõjudega, eesti keele ja kultuuri hääbumiseks ohtu ei näe	Sotsiaalsüsteemi koormatuse ja tööpuuduse pärast muretsejad – lisaks ei usu ka sisserände positiivsetesse mõjudesse	Sisserände mõjude eitajad – ei nõustu ühegi väitega (kõige enam esineb nõustumist konfliktiohu puhul)	Praktiliselt kõikide väljapakutud sisserände mõjudega nõustujad – nõustuvad tugevalt kõigi väidetega peale majandusarengu hoogustamise
Tüübi osakaal	28% (N = 281)	17% (N = 167)	35% (N = 354)	8% (N = 84)	12% (N = 124)
Suhtumine üldise välismaalaste sisserände ja pagulaste sisserände mõjudesse	Ligikaudu 80% arvates mõjutab sisseränne Eesti olukorda negatiivselt.	Suhtumine sisserände mõjusse on kõige positiivsem, lisaks annavad paljud neutraalse hinnangu.	Peaaegu 60% arvates mõjutab sisseränne Eesti olukorda negatiivselt.	Üle viiendiku arvab, et sisseränne ei mõjuta Eesti olukorda üldse, ja kolmandik annab neutraalse hinnangu.	Suhtuvad sisserände mõjudesse keskmisest positiivsemalt.
Eelistused rände- ning pagulas- ja varjupaiga-poliitika suhtes	Üle 90% on karmi poliitika poolt.	Karmi poliitika pooldajaid on märksa vähem (35-42%). Eripäraks on pagulaste vastuvõtmisse teistest sisserändajatest karmimalt suhtumine.	Üle 70% on karmi poliitika poolt.	Üle 60% on karmi poliitika poolt.	Ligikaudu 75% on karmi poliitika poolt.
Gruppi kuulujate taust	Keskmisest enam eestlaseid ning 40-49 ja 60-74-aastaseid, noori (15-29 a) aga väga vähe	Keskmisest enam muust rahvusest, kõrgharidusega ja linnas elavaid inimesi	Taustatunnuste alusel ei esine olulisi eripärasid.	Keskmisest enam muust rahvusest, kõrgharidusega ja linnas elavaid inimesi	Üle 80% gruppi kuulujatest eestlased, kõrgharidusega inimesi keskmisest vähem

Fookusgruppides, kus oli võimalik arutleda mõjude üle täpsemalt, ilmnes rohkelt lisanüansse, millega sisserändajate tulekut seostatakse. Seejuures hakkas silma, et sotsiaalsüsteemi koormamisest rääkides keskenduti ennekõike pagulastele, aga tööturule ning eesti keelele ja kultuurile avaldatava mõju puhul üldjuhul ei tõstetud pagulasi teistest välismaalastest esile.

Üheks läbivaks teemaks kujunes **negatiivne majanduslik mõju**, millest kohati räägiti just praegusele majandussituatsioonile viidates. Nimelt leiti, et pagulaste vastuvõtmisega kaasnevad teatud kulutused ja on oht, et riik teeb neid siinsete inimeste arvelt. Majanduslike aspektide esile tõstmist hakkas venekeelses vestlusringis veidi sagedamini silma kui eestikeelsetes gruppides.

M64, vene: „Kui riik võtab vastu pagulasi, koormab ta sellega ennast teatud kohustustega. Et inimesed saaksid jalule, ta kulutab teatud summad selleks.“

M23, vene: „Kõigepealt negatiivselt majanduslikust aspektist. Inimene tuleb siia, teda on vaja vastu võtta, elatusmiinimum, elamispind anda. Nad tulevad võõrasse riiki: midagi ei tea, ei oska. Neid on vaja saata keelekursustele.“

N52, vene: „Võtavad vastu 3 inimest – pluss riigile, aga see fakt, et terve hulk oma inimesi on tänaval, neid ei huvita!“

N25, eesti, Tallinn: „See sotsiaalsüsteem on nii nõrk: kui palju on meil kodutuid ja töötuid ja kõike. Me ei saa oma inimestegagi hakkama.“

N62, eesti, Tartu: „Pagulasele on garanteeritud igasugused sotstoetused ja ta peab need saama ja meie inimene, kes ei tule välja, ei saa midagi.“

Siinse **sotsiaalsüsteemi liigse koormamise** vältimiseks tõsteti esile, et soovitatav või vähemalt eelistatud on ainult selliste sisserändajate vastuvõtmine, kes suudavad end ise ära elatada ja ei sõltu ainult riigipoolsest toetusest. Seega peaksid riiki tulevad inimesed olema töörealised ja võimelised endale tööd leidma või veelgi parem – töökohti looma.

M24, eesti, Tallinn: „Kui nad on vanad või liiga noored, siis nad koormavad siin rohkem. Ma arvan, et see saab olenema kõik sellest, kui vanad need inimesed on.“

M37, eesti, Tartu: „Mina lükkaks selle sisserände teema kaugemale, see on võib-olla seotud pensioniea tõstmisega. /---/ Ta tahab saada riigipensioni, haigekassat, et siis on koormus suurem.“

N52, eesti, Tartu: „Et nad jõuaksid ikka pensioni endale ausalt ära teenida.“

M25, vene: „Eelistatud on need, kes loovad siin töökohti. On kasu riigile ja rahvale.“

Praeguses tööpuuduse situatsioonis kujunes **tööturule avaldatav mõju** ootuspäraselt üheks aktiivsemat diskussiooni tekitavaks teemaks. Ühelt poolt kardetakse, et sisserändajad on ohuks siinsete inimeste töökohtadele, aga samas mõistetakse, et teatud erialadel on võõrtöajõud vajalik, et töö saaks tehtud. Positiivsete külgedena tuuakse välja, et haritud välismaalastega konkurentsipüsimiseks hakkavad ka siinsed inimesed rohkem pingutama ning pagulaste vastuvõtmine võib isegi tekitada mõningase vajaduse uute töökohtade järele. Ohtu aga nähakse madalalt haritud odavas võõrtöajõus, mis võib hakata mõjutama siinsete inimeste palku. Seega kokkuvõttes ilmnes, et suhtumist mõjutab väga palju, millise kvalifikatsiooniga inimene Eesti tööturule siseneb.

N20, eesti, Tallinn: „Kui tuleb [välismaalt noor] siia õppima, loomulikult võtab töökoha ära. Ta oskab võib-olla prantsuse keelt, soome keelt – kõiki neid keeli, millega me ei pruugi üldse kokku puutuda. /---/ Loomulikult võetakse tööle see, kes oskab paremini keeli. Pluss on võib-olla muid kogemusi, kes teab.“

N49, eesti, Tallinn: „Mõnedest erialadest me ei leiagi Eestist väga lihtsalt inimesi ja tulebki osta väljastpoolt sisse. /---/ No Loksalt on tuua näide, laevaremonditehases neist keevitajatest oli meil üksvahe täiesti puudus.“

M24, eesti, Tallinn: „Ma arvan, et kui rändavad sisse need intelligentsemad, siis nad toovad rohkem kasu. /---/ Siis see tööturu konkurents ka tõuseb vastavalt. Meie inimesed hakkavad rohkem õppima ja see on positiivne tööturul. Sellel võivad olla ka selles mõttes oma halvad küljed, et need inimesed, kes ei oska, kes on juba natuke vanemad, kes on õppinud seda asja, ei õpi enam väga hästi ja siis kaotavad oma töö. See on kahe otsaga asi.“

M48, vene: „Nad [pagulased] isegi tekitavad oma tulekuga töökohti nendele inimestele, kes hakkavad neid teenindama: ametnikud, politseinikud, teenindav personal. Muidugi see on maksumaksjate rahast, aga inimesed peavad ju kuskil töötama.“

N53, eesti, Tartu: „Tegelikult on ju selle tööjõu kvaliteedi küsimus ka ikkagi. Tulgu spetsialist ja tehku. /---/ Aga sellised lihttöö tegijad – praegu on vist 30.00 see tunnihind – nad tõmbavad hinna 20.00, 15.00 peale. Ei ole välistatud. Aga teine asi on see kvaliteet ja ma ei saa ütlemata jätta oma Inglismaa kogemust, /---/ milline oli hotelliteenindus. Kõik mustanahalised, seal oli katastroof – nad ei suutnud isegi hommikusööki serveerida normaalselt, must, kole.“

M23, vene: „Kui talle [pagulasele] hakatakse maksma palka vähem kui mulle, kas see ei oleks pretsedent, et ka mulle hiljem hakatakse vähem maksma? See tekitab minus muret.“

N44, vene: „Meie ülemused ütlesid meile kohe näkku, et nad võivad tuua siia hiinlasi, kes hakkavad töötama tassi riisi eest.“

Võimalik **mõju eesti keelele ja kultuurile** oleneb vestluses osalejate arvates suuresti sellest, kui palju sisserändajaid on ning kas neil on põhjust ja motivatsiooni siinse keele õppimiseks või mitte. Võõras kultuuritaust võib olla siinse kultuuri jaoks rikastav, aga samas üldjuhul eeldatakse pagulastelt siiski, et nad ennekõike austaksid siinset kultuuri ja ei suruks enda oma peale.

M54, eesti, Tallinn: „Kui neid tuleb vähesel määral ja niipalju kui siin-seal kõrvu on jäänud, siis esialgu õpivad praegu tülles ikkagi enamjaolt keele ära. Aga kui tekib mingi "chinatown" või mis iganes, siis ei pruugi nad enam õppida.“

N62, eesti, Tartu: „Paraku on nii, et need, kes tulevad, nemad hakkavad nõudma oma kultuuri tunnustamist. Mitte see, et ma tulen ja ma püüan sulanduda, vaid ma tahan olla see, mul peab rätik peas olema ja katsu ära võtta. Andke andeks, ma ei lähe sinu maale ütleva, et võta ära. Kui sa tulid siia, sa tead kombeid, arvesta!“

N62, eesti, Tallinn: „Ma arvan, et keelt nad ei ohusta, aga kultuuri nad elavdavad, annavad natuke vürtsi juurde.“

Sisserändajate poolt **turvalisusele** avaldatav negatiivne mõju tegi enim muret Tartu vestlusringis osalejatele, tallinlased see-eest olid pigem seisukohal, et hetkel ei ole otsest ohtu tunda. Turvalisusega on mõnes mõttes seotud ka venekeelses vestlusringis välja toodud positiivne aspekt, et rahvusvaheliselt tasandilt vaadates on pagulaste vastuvõtmise näol tegemist prestiižse sammuga, mis kindlustab vajadusel teiste riikide abi siinsetele inimestele.

N53, eesti, Tartu [kommentaariks turvalisusele avaldatava mõju kohta]: „Lõunamaalt tulevad keevalised tavaliselt, kiirreageerijad, emotsionaalselt teisemad.“

M64, vene: „Poliitilise seisukorra mõttes see on prestiižne Eesti jaoks, et ta võtab vastu pagulasi, kasvõi vähestes kogustes.“

M48, vene: „See on positiivne. Esiteks, me täidame oma kohustusi rahvusvahelisel tasandil. Ja kui meiega midagi juhtub, siis on teised riigid kohustatud ka meid abistama. /---/ 1944. aastal Rootsi võttis vastu põgenikke Eestist. See on inimlik vastastikune abi andmine.“

Kuigi hirme pagulaste ja sisserändajate tuleku ees oli mitmeid, siis korduvalt tuli ka jutuks, et väga palju sõltub ikkagi **saabujate hulgast**. Seni kuni Eestis on vähe pagulasi, seni nad väga suurt mõju riigi olukorrale ei avalda.

M64, vene: „Neid [pagulasi] on liiga vähe, et nad saaksid mõjutada.“

N25, eesti, Tallinn: „Ma arvan, et eestlast see [sisseränne] eriti ei mõjuta. Meie keegi siin ei tea sellest midagi, siis meid sisseränne eriti ei mõjuta.“

N64, eesti, Tartu: „Kui pagulasi tuleb liiga palju, mina leian, et siis on oht, et meie ise, kes teevad Eestis tööd hoolega, tahavad eestlased olla, vot neid hakkab see mõjutama väga, kui neid liiga palju on. Jumal tänatud, et meil neid praegu vähe on.“

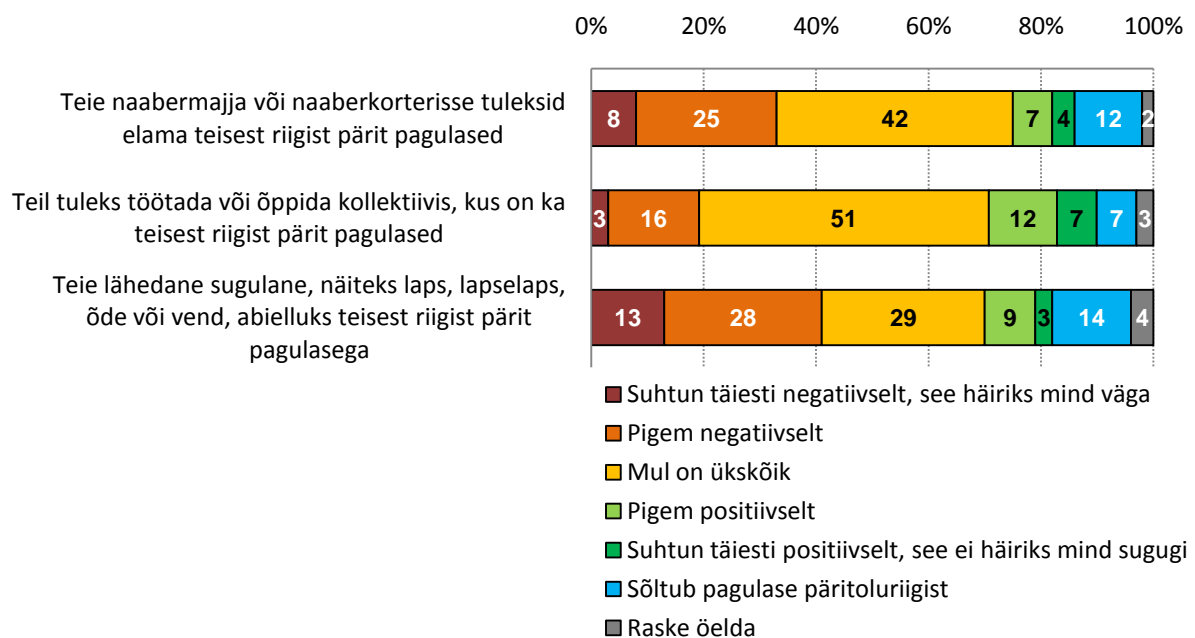
2.4. Isiklik suhtumine pagulastesse ja teistesse sisserändajatesse

Inimeste isiklikku suhtumist pagulastesse ja teistesse sisserändajatesse uuriti lähtuvalt mitmetest erinevatest aspektidest: oletatav kokkupuutesituatsioon, rände põhjus, sisserändaja päritolu. Lisaks oli eesmärgiks välja selgitada, millised asjaolud häirivad lähedal viibivate võõramaalaste puhul kõige enam.

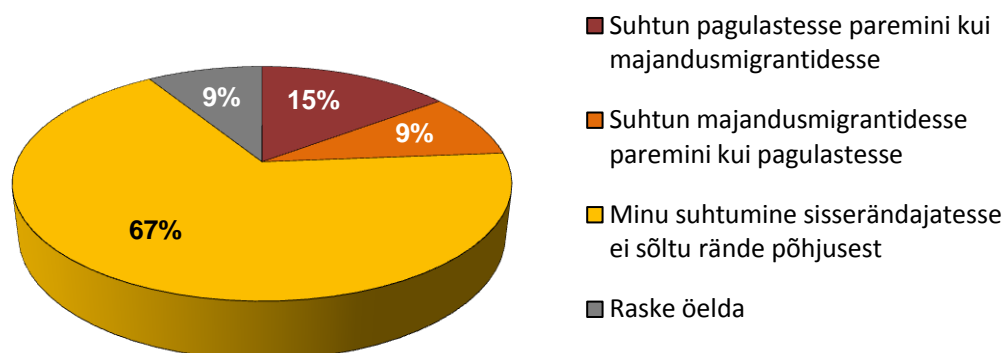
Uuring näitas, et sõltuvalt **kokkupuute lähedusest** on inimeste suhtumine pagulastesse mõnevõrra erinev – mida lähedasema kokkupuutega on tegemist, seda rohkemaid vastajaid pagulaste kohalolek häirib (Joonis 8). Samas kollektiivis töötamine või õppimine on ainuke uuritud olukordadest, mille puhul esineb positiivset ja negatiivset suhtumist võrdselt, lähedased perekondlikud suhted pagulasega ja naabruses elamine seevastu on vastajatele pigem häirivad olukorrad. Lähedase sugulase abiellumise pagulasega suhtuks negatiivselt 41% vastanuist, pagulasest naaber häiriks 33% ja pagulasest töö- või koolikaaslane 19% vastajatest. Lisaks ilmneb uuringust, et paljud vastanuist (kollektiivi kuulumise korral suisa pooled) suhtuvad pagulaste lähedusse ükskõiksel, st ei positiivselt ega negatiivselt.

Sotsiaal-majanduslike tunnuste lõikes tulemusi analüüsid selgub, et suhtumine pagulastest naabritesse on kooskõlas üldise pagulastesse suhtumisega. Pagulaste kolimine naabermajja või -korterisse häiriks keskmisest rohkem naisi, eestlasi, vanemaid, maal elavaid ning põhi- või keskharidusega inimesi. Samas kollektiivis viibimise puhul on gruppide vahelised erinevused üldjuhul küllaltki väikesed: kõrgharidusega elanikud suhtuvad samas kollektiivis töötamise või õppimise keskmisest mõnevõrra soodsamalt ning maainimeste suhtumine kaldub olema veidi ükskõiksem kui linnainimestel. Hinnangud lähisugulase abiellumisele pagulasega aga on mitmete taustatunnuste lõikes vastuolus üldise pagulastesse suhtumisega. Kui üldjuhul on muude rahvuste esindajad pagulaste suhtes paremini meelestatud kui eestlased, siis lähisugulase abiellumine pagulasega häiriks just mitte-eestlasi keskmisest enam ning eestlased suhtuksid sellesse ükskõiksemalt. Üldiselt tolerantset suhtuvaid kõrgharidusega inimesi häiriks sugulase abiellumine pagulasega samuti keskmisest rohkem.

Joonis 8. Suhtumine erinevatesse pagulastega seotud situatsioonidesse (%)

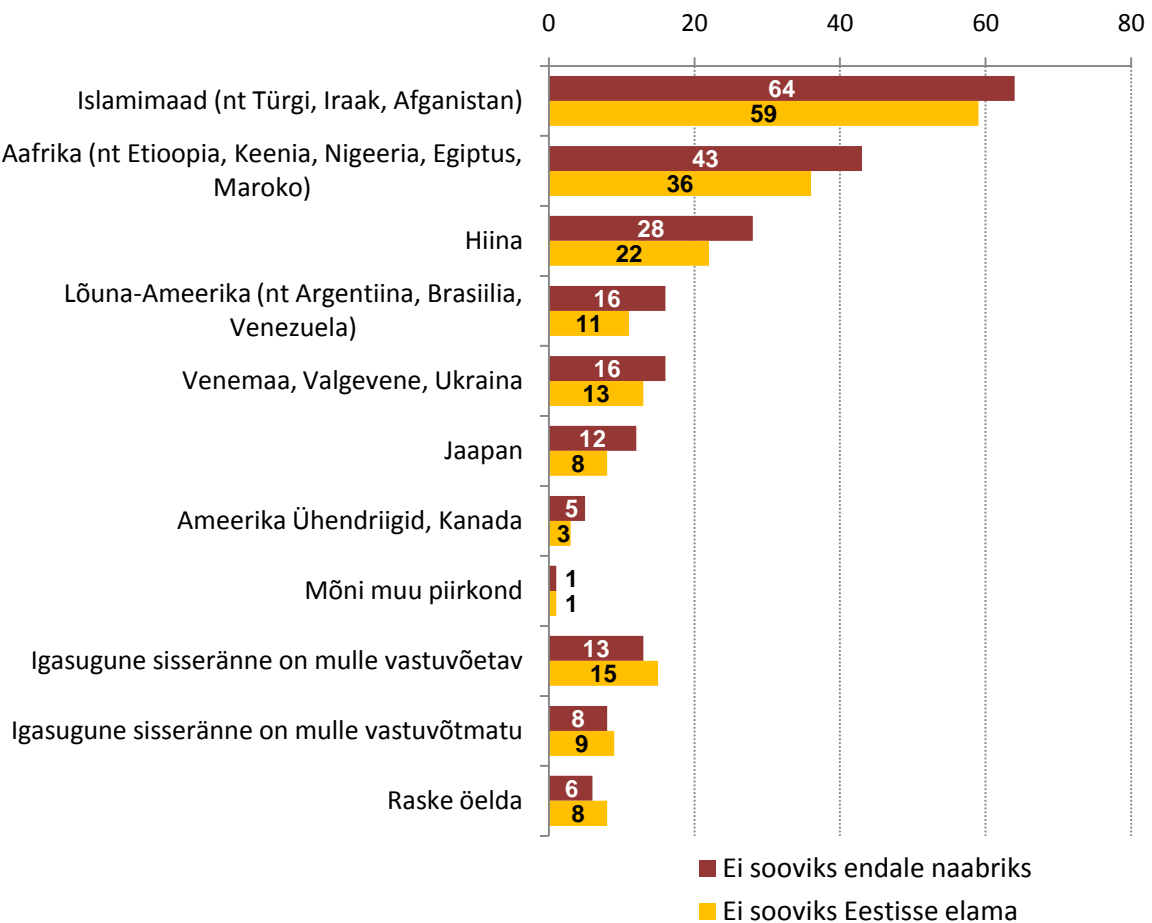
Joonis 9. Rände põhjuse mõju Eestisse tulevatesse sisserändajatesse suhtumisele (%)

Eesti elanike teadlikkus ja hoiakud pagulasküsimustes 2010

Ankeetküsitlusele vastajail paluti **erinevaid maailma piirkondi** hinnata lähtuvalt kahest aspektist: millise päritoluga inimesi nad ei sooviks endale naabriks ja milliseid Eestisse elama. Ootuspäraselt ollakse oma naabrite suhtes valivamad ja nimetatakse mittesoovitavatena rohkem piirkondi kui riigi tasandil hinnates, aga üldjoontes on väljajoonistuv piirkondlik muster samasugune: kõige vähem soovitakse nii endale naabriks kui üldse Eestisse elama islamimaadest pärit inimesi, järgnevad Aafrika riigid ja Hiina (Joonis 10). Kõige harvemini mainitakse ebasoovitavatena Ameerika Ühendriikidest ja Kanadast pärit inimesi. Lisaks etteantud loetelule mainivad vastajad mittesoovitavatena veel Indiast, Vietnamist, Tiibetist, Kesk-Aasiast ja Indo-Hiinast pärit inimesi ning kurde ja tšuktše.

Joonis 10. Piirkonnad, kust pärit inimesi ei sooviks endale naabriks või Eestisse elama (%)*

*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

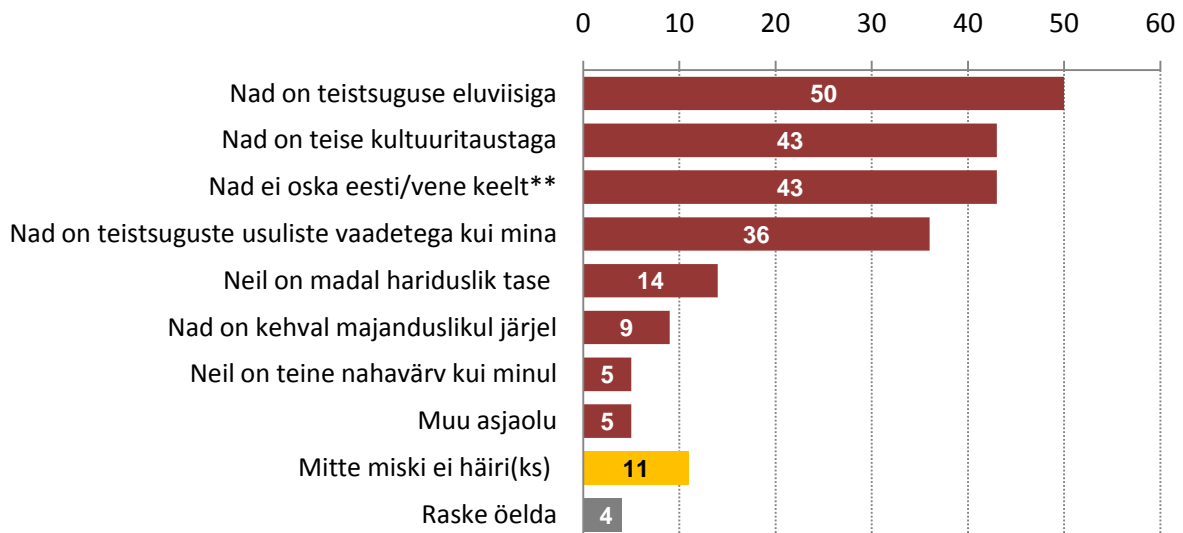
Islamimaadest pärit inimeste vastu on keskmisest enam maal elavad, kõrgema haridustasemega ja keskealised inimesed, naabritest rääkides ka eestlased. Aafrikast tulnud naabrid häiriks pigem mitte-eestlasi, kõrgema haridustasemega ja 40-49-aastaseid elanikke, Aafrika päritolu inimeste Eestisse asumise puhul esineb gruppidevahelisi erinevusi aga vähem. Venemaa, Valgevene või Ukraina päritolu naabrite ja üldse Eestisse sisserändajate vastu kalduvad keskmisest enam olema maainimesed, eestlased ja noorimad (15-19 a) vastajad. Hiinast pärit naabrite vastu on rohkem mitte-eestlased ja 40-49-aastased elanikud, Eestisse elama ei sooviks neid lisaks 40-49-aastastele ka

linnades elavad inimesed. Jaapanlastest naabrid ja sisserändajad aga oleksid vastumeelsemad eestlastele ning madalama haridustasemega (põhi- või keskharidus) elanikele.

Lisaks üksikutest piirkondadest pärit sisserändajate vastastele leidub ka veidi vähem kui kümnendik (8-9%) selliseid inimesi, kes ütlevad, et neile ei ole mingisugune sisseränne vastuvõetav. Igasugust rännet peavad keskmisest sagedamini vastuvõetamatuks põhiharidusega (13-15%), 60-74-aastased (12-13%), maal elavad (11-13%) ja eesti rahvusest (10-12%) inimesed. Kõige tolerantsemalt seevastu suhtuvad igasugusesse rändesse mitte-eestlased, kõrgharidusega inimesed, 20-29-aastased ja linnaelanikud.

Kõige häirivamateks asjaoludeks peetakse teistest riikidest pärit naabrite puhul teistsugust eluviisi, teist kultuuritausta, siinse keele mittevaldamist ja teistsuguseid usulisi vaateid (Joonis 11). Märksa harvemini mainitakse mujalt pärit inimeste puhul häiriva tegurina nende madalat haridustaset, kehva majanduslikku järge või teistsugust nahavärvi. Lisaks etteantud variantidele oli küsitlusele vastajail võimalik ka endal välja tuua, millised asjaolud veel võõramaalaste puhul häirivad. Muude asjaoludena mainiti kõige enam oma hirmu, et teisest riigist pärit inimesed on seotud kuritegevusega (sh narkootikumid, terrorism) ja nad on agressiivsed. Lisaks toodi välja võõramaalaste teistsugused väärtused, käitumine, kombed ja temperament (nt lärmakus, pealetükkivus), vähene hügieen, nende suured pered ning oht, et nad ei austa siinseid tavasid. Umbes iga kümnes inimene (11%) leiab, et teda ei häiri(ks) teisest riigist pärit naabrite juures miski. Kõige enam on sel viisil arvajaid mitte-eestlaste (20%), 20-29-aastaste (15%) ja linnainimeste (14%) hulgas.

Joonis 11. Kõige häirivamad asjaolud teistest riikidest pärit naabrite juures (%)*

* Kuna iga vastaja võis anda kuni 3 vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

** Eestikeelses ankeedis oli väide eesti keele ja venekeelses ankeedis vene keele kohta.

2007. aasta uuringu tulemuste kohaselt pidasid elanikud naabrite puhul kõige häirivamaks, et nad ei oska eesti keelt. Keeleoskuse puudumisele järgnesid häirivate tegurite nimistus teisena madal haridustase, kolmandana erinev kultuuritaust ja neljandana erinev religioon. Saadud tulemused ei ole aga otseselt võrreldavad, sest tänavu oli kategooriaid rohkem kui varasematel aastatel (sh enim valituks osutunud kategooria „nad on teistsuguse eluviisiga“).

Uurides, millised asjaolud üht või teist laadi inimesi rohkem häirivad, selgub, et teistsugune eluviis häirib keskmisest rohkem naisi, üle 40-aastaseid ja töötavaid inimesi. Teise kultuuritausta suhtuvad maainimesed, eestlased ja töötavad vastajad negatiivsemalt kui linnaelanikud, muude rahvuste esindajad ning põhitegevusena kodused, õppivad või pensionil olevad inimesed. Asjaolu, et teistest riikidest naabrid ei valda siinset keelt, häirib keskmisest oluliselt enam eestlasi (54%; muust rahvusest inimestest 22%), põhiharidusega inimesi (55%; kõrghariduse lõpetanuist 28%), maainimesi (57%; linnaelanikest 37%) ning noorimaid (15-19) ja vanimaid (60-74) vastajaid. Erinevused usulistest vaadetest on rohkem häirivad eakatele (60-74 a), maainimestele ja eestlastele. Kõrgharidusega, linnas elavatele ja paremal majanduslikul järjel olevatele (kuusissetulek ühe leibkonnaliikme kohta üle 5000 kr) vastajaile seevastu on keskmisest vastumeelsem, kui teistest riikidest pärit naabritel on madal hariduslik tase. Teine nahavärv häirib keskmisest mõnevõrra enam mehi, põhiharidusega ja madala sissetulekuga leibkondadest pärit (kuni 3000 kr ühe liikme kohta) inimesi.

Fookusgrupivestluste põhjal võib öelda, et kuigi leidub tugevalt sisserände vastaseid ja ka selle pooldajaid, siis üldjuhul ikkagi pagulasse või mõnda teise sisserändajasse **suhtumine sõltub konkreetsest situatsioonist, inimesest ja tema käitumisest**. Nagu eelpool sisserände mõjudest rääkides juba juttu oli, siis suhtumist mõjutab olulisel määral Eestisse tulevate välismaalaste hulk.

N53, eesti, Tartu: „Miks nad tulevad, kust suunast nad tulevad – minu jaoks on see ka oluline. /---/ Millised on nende tõekspidamised?“

M54, eesti, Tallinn: „Küsimus on ikkagi vist proportsioonides. Meil on siiski alateadvuses, et me tahame omal maal ikkagi domineerida.“

N64, eesti, Tartu: „Euroliidus nagunii väga palju eestlasi läheb siit ära. Ütleme, et pered segunevad ja et mingil määral Eesti riiki alles hoida, nagu ikka paljud tahaksid, siis selle mõttega küll ei tahaks sellist asja, et pagulasi siia liiga palju tuleb.“

Samas leidub siiski ka suhtumist, et sisseränne on igal juhul vastuvõetamatu, sest see tekitab meile erinevaid lisaprobleeme. Oma pigem **negatiivse suhtumise põhjenduseks** leiavad fookusgruppides osalejad erinevaid selgitusi. Ühelt poolt viidatakse eestlaste varasematele negatiivsetele kogemustele seoses võõrriikidest tulnutega, samas aga muust rassist inimeste võõristamise puhul vastupidi peetakse põhjuseks just asjaolu, et nad on siin veel küllaltki haruldased ja seetõttu harjumatud.

M48, vene: „See on sõltumata põhjusest, sest need inimesed tekitavad meile lisaprobleeme. Nad võtavad ära töökohad, nendel on hoopis teine mentaliteet, nad suhtlevad meiega teistmoodi. /---/ Isegi kui saabub turist su riiki, ta tekitab sinus ärrituse: keelebarjäär. Kõik ju ei räägi inglise keeles. /---/ Kuigi räägitakse tolerantsusest, sa sõdid nende vastu. Väga raske on leida nendega kokkupuudet.“

M23, vene: „Minu jaoks on vastuvõetamatu, et siia tullakse. Me ise siin vaevalt elame. Ma mõtlen siin kõigepealt neid, kes töö pärast tulevad siia.“

M37, eesti, Tartu: „Võib-olla see konservatiivne suhtumine tuleb meie minevikust, kus me ei otsustanud või kus me ei kontrollinud seda, kui palju tuleb ja kes nad on. Võib-olla sellest on jäänud selline konservatiivne hoiak, veidikese tõrjuv hoiak inimeste suhtes, kes tulevad siia.“

Et see on ikka meie maa ja meie kodu, et me ei taha, et tuleks keegi muulane või täitsa võõras ja hakkab elama su kõrval või on sinu naabriks.“

N20, eesti, Tallinn: „Kui tuleb mustanahaline näiteks minu vanuse valge tüdrukuga vastu, on see minu jaoks vastik vaadata. Mitte et ma rassist otseselt oleksin. /---/ See ei ole Eestis nii palju levinud tegelikult, kui mujal maailmas on, et rahvad on rohkem segunenud.“

M25, vene: „Kui esimest korda nägin neegrit Narvas, ma hakkasin naerma. Pärast mul oli häbi.“

N25, eesti, Tallinn: „Silmale võib olla harjumatu, aga mina olen küll selle poolt, et minule see vastu ei ole. /---/ Ei kujutaks ju ette, et meie vanaemad või vanavanaemad ja siis tuua mustanahaline nende ette ja kujutada nende nägu. Siis võib-olla nende jaoks on see hirmus.“

Pagulaste päritolu puhul on samuti valdavaks seisukohaks, et pagulaste vastuvõetavus sõltub pigem konkreetsest inimesest kui piirkonnast, kust ta tuleb. Mõned konkreetsed näited, keda peetakse mittesoovitavaks, tuuakse siiski välja: kaukaaslased, slaavlased, süürlased, afgaanid, iraaklased ja islami usku inimesed. Paremalt meelel nähakse naabritena nende rahvuste esindajaid, kes on meile sarnasemad.

M24, eesti, Tallinn: „Minul küll vahet ei ole. See oleneb sellest isikust, sellest inimesest, milline on tema maitse, kuidas ta mõtleb, mis väärtused on temal. See ei olene nii väga riigist, kust ta tuleb.“

N53, eesti, Tartu: „Mulle ikkagi tundub, et sellised õrnad kohad nagu Afganistan, neid pagulasi ma ei tahaks väga.“

N52, eesti, Tartu: „No neid sõdivaid riike, nendest on küll ohtlik võtta pagulasi. Need igasugused usulised ja muhameedlased, iraagid – need on üsna ohtlikud.“

M23, vene: „Kaukaaslast ei tahaks, sõltumata rahvusest. Ei armasta neid.“

N62, eesti, Tartu: „Mina oleksin naaber kõigi meie Põhjamaadega, kellel on sarnased kultuurid, temperament ja arusaamised, aga lõunamaalaste temperament on natuke teistsugune.“

N49, eesti, Tallinn: „Ma arvan, et eurooplased on okei kõik.“

Paljudel juhtudel avaldati arvamust, et sisserändajad võivad tulla, kui nad otseselt vastajat ennast segama ei hakka või päris naabruses ei ela. Kuna Eestisse vastuvõetavast pagulasest saab aga tahe- tahtmata kellegi naaber, siis on oluline teada, millised asjaolud lähedal viibivate pagulaste puhul kõige enam häirivad. Grupivestluste põhjal on olulisimaks **pagulastest naabritele** esitatavaks tingimuseks, et nad ei tohi lärmata ega muul moel segada.

M25, vene: „Minu pärast nad võivad siia tulla ja töötada korralikult, kui see mind ei hakka puutama.“

M37, eesti, Tartu: „Kui ta minu akna alla täitsa elama ei tule või minu naabruses ei ole, siis mind see tegelikult ei häiriks.“

N22, vene: „Põhiline on see, et nad mind ei segaks. Ma suhtun sellesse rahulikult. Segama nad hakkavad mind ainult siis, kui seal lärmatakse, remonti tehakse ...“

N62, eesti, Tallinn: „Kui nad ühiselureegleid täidavad, ei lärma ja vaikne on, rahu on majas, pole probleemi.“

N49, eesti, Tallinn: „Noh näiteks need palvevaiba lahti rullimised. Seni kaua, kui ta seda minu korteris ei tee, siis on okei ju.“

Lisaks peab pagulasest naaber kindlasti olema seadusekuulelik ning ei tohi olla mingil viisil äärmuslik. Just vööramaalastest naabrite võimalik pealetükkivus või isegi ohtlikkus on üheks jooneks, mis inimestele muret teeb. Samas mainitakse paaril juhul, et kui inimene on Eestis juba elamisloa saanud, siis järelikult on teda kontrollitud ja tema ohutuses veendunud.

N64, eesti, Tartu: „Kui ta on tavainimene, ükskõik kas haritud või harimatu, [siis ei häiri,] aga kui on mingi terrorist või mingi usuhull, neid ei suuda mõista.“

M24, eesti, Tallinn: „Ma arvan, et ju ta on ise olnud mingit moodi ekstremist või vägivaldne. Miks ta oma riik siis on tema vastu olnud vaenulik? /---/ See inimene, kes on pagulane, temas on probleem, mitte selles ühiskonnas.“

N59, eesti, Tallinn: „Mind ta küll ei häiriks. Kui riik on talle korteri saanud, miskitpidi ju ta siis ikka kontrollitud on. Mind ta ei häiri, kui ta ei hakka mind oma usku keerama, nagu käivad meil siin tänava peal.“

M64, vene: „Kui riik võimaldas sellel inimesel siin elada, töötada, enne seda ta ju uuris teda põhjalikult, kas ta ei ole terrorist. Ta peab olema seadusekuulelik, alluma selle riigi seadustele, kuhu ta tuli. Siis ei ole vaja karta seda inimest ja ta võib elada naabrina.“

Nagu ankeetküsitlusestki ilmnes, siis oluliseks teemaks pagulastest naabrite puhul on teistsugune eluviis, kultuuritaust ja teised kombed, mis võivad olla siinsetele inimestele harjumatud ja ka häirivad. Eriti hirmutavad teistsuguse taustaga inimesed fookusgrupis osalejate arvates siis, kui inimesest midagi ei teata ja valitseb keelebarjäär, mille tõttu ei ole võimalik kontakti luua.

M48, vene: „Nad lihtsalt hakkavad elama teistmoodi! /---/ Teine kultuur! Tulevad siia näiteks hindud: nendel on hoopis teine kultuur, nende söök on teine ... Sellepärast nad ei tohiks elada minu lähedal vaid hoopis teises, minust isoleeritud kohas, pagulaste jaoks eraldatud kohas. Rahva juurde mitte lasta!“

N44, vene: „Nad on parandamatud. Nad jäävad oma kommete juurde. Töötasin Peterburis hotellis. Seal peatusid hiinlased, hindud .. Kui koristasin seal tube, siis sai nähtud kõike! Elustiil on teine.“

N62, eesti, Tallinn: „Tema võimalik kehv taust panebki muretsema. /---/ Kes ta siis tegelikult on ja miks tal on võltsitud pass.“

M54, eesti, Tallinn: „Vaatad inimesele otsa, aga selge, et mingi risk jääb alati. Et kuidas sa seda tausta ikka kontrollid.“

N64, eesti, Tartu: „Kui ta on väljamaalane, siis ta moment ei mõista eesti keelt ka. Ma ei saa temast mitte midagi aru, võib-olla ma reageerin valesti tema liigutuselegi. /---/ Võib-olla ta üldse ei mõtlegi, aga see võib viia väga suure konfliktini.“

Kolleegidesse suhtutakse märksa tolerantsemalt ja **kolleegidena pagulased** üldjuhul ei häiriks, kui just keeleprobleemi ei esine. Tallinna vestlusringis leitakse, et töö leidmise asjaolu iseenesest on juba positiivne – järelikult inimene on end töökonkursiga kaasnevat sõela läbides tõestanud ning tema kollektiivis viibimine võib õpetada tolerantsust, laiendada maailmapilti, tuua teistsuguseid kogemusi või avaldada muul viisil positiivset mõju.

N64, eesti, Tartu: „See ei tekita probleemi, kui tema aktsepteerib töökohal olevat keelt või kui töökohas on neid juba nii palju, et töökoha juhtkond oskab nende keelt ja nad teevad hästi tööd.“

N25, eesti, Tallinn: „On nii normaalne, et sa suudad tööd leida, üldse maksta. See võib-olla on isegi hea, et sa õpid temalt, et ta oskab mingit teist keelt ja mingeid oskusi.“

M54, eesti, Tallinn: „Toob sulle mingi uue hingamise ja just see, et ega tänapäeval sa niisama tööle ei saagi. Et see sõel on niikuinii juba enne olnud ja teda on peetud pädevaks.“

Lähisugulase abiellumine pagulasega on rohkem vastuvõetav, kui ei ole suuri kultuurilisi, usulisi vm erinevusi, mis võiksid tekitada probleeme nii paarile endale kui ka sugulastele.

N52, vene: „Pole midagi parata: ta on nüüd meie sugulane. Lojaalselt suhtun. On vaja austada teise inimese otsust.“

N25, eesti, Tallinn: „Kui ei ole nii suurt usulist erinevust, kui ta ei pea iga tunni aja tagant kuhugi poole vaatama ja palvetama, siis on võib-olla normaalne.“

N53, eesti, Tartu: „Siin on kvaliteedi küsimus. Mina ei taha näha neid keskpäraseid neegreid. /---/ Tuleb kvalifitseeritud haritlane, on armastus, palun väga, tulgu. Mina austan igati seda, aga laps räägib eesti keelt.“

N62, eesti, Tartu: „Ma ei kujuta, et minu poeg või tütar võtaks sealt mustanahalise või kollase. See peab olema tõesti nii, et ta tunneb seda kultuuri siitpoolt ja sealtpoolt, sest kahe kultuuri erinevus – oi-oi-oi, annab paika panna. Heaküll, nemad kahekesi omavahel, aga kõik need sugulased, et sa ei eksi mitte kuskil.“

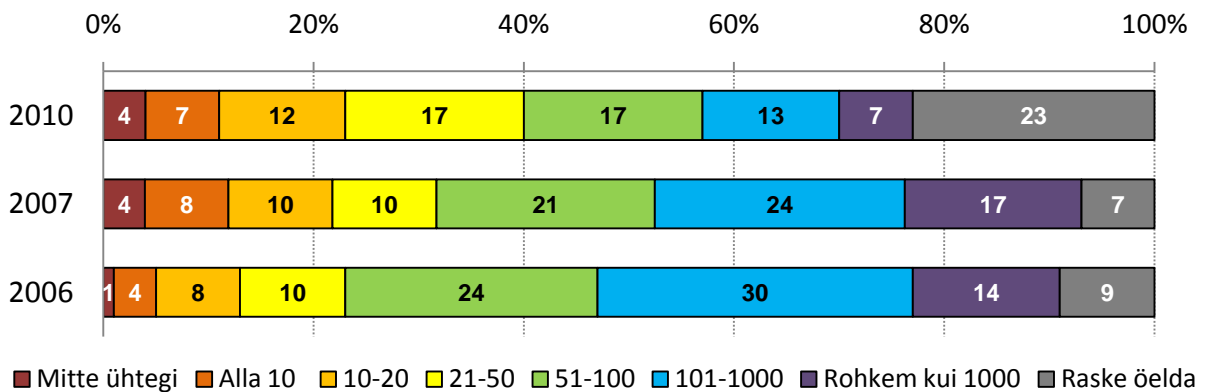
2.5. Teadlikkus ja hoiakud pagulaste Eestisse vastuvõtmise küsimustes

2010. aasta juuli keskpaiga seisuga on Eesti riik andnud rahvusvahelise kaitse 32 pagulasele ning mullu esitati meil 40 varjupaigataotlust, mida on märksa rohkem kui varasematel aastatel. Käesolev uuring näitab, et **inimeste teadlikkus** nendest suurusjärgudest, st kui palju elab Eestis pagulasi ja kui palju esitatakse aasta jooksul varjupaigataotlusi, ei ole eriti kõrge. Nimelt osutusid pagulaste puhul õigeks vaid 17% ja varjupaigataotlejate puhul 24% vastajate hinnangud (Joonised 12-13).

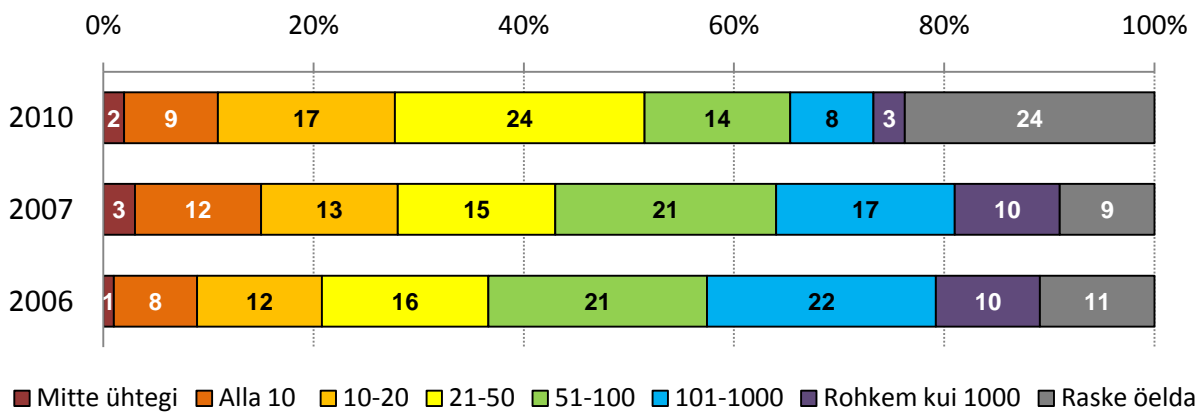
Eesti elanike teadlikkus ja hoiakud pagulasküsimustes 2010

Selgub, et eestlased kipuvad Eestis elavate pagulaste arvu ülehindama ja mitte-eestlased alahindama: eestlased nimelt arvavad keskmisest enam, et pagulasi on hetkel üle 50, mitte-eestlased seevastu, et neid on alla 20. Inimeste teadlikkus on tugevalt seotud ka haridustasemega: kõrgema haridusega inimesed annavad täpsemaid hinnanguid nii pagulaste kui varjupaigataotlejate arvu kohta, kolmandik põhiharidusega inimestest aga ei oska üldse mingit vastust pakkuda. Rohkem on vastuse võlgu jäajaid ka eakamate inimeste seas. Pagulaste arvu hindamisel hakkavad vanusegruppide lõikes kõige täpsemate hinnangutega silma 30-39-aastased, kellest veerand pakuvad pagulaste arvuks suurusjärku 21-50.

Joonis 12. Hinnang praegu Eestis elavate pagulaste hulga kohta (%)

Joonis 13. Hinnang eelmisel aastal Eestis esitatud varjupaigataotlejate hulga kohta (%)

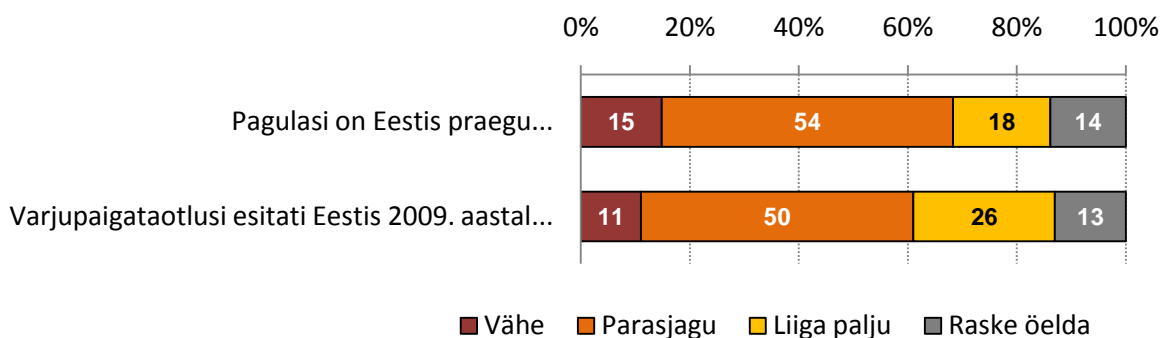

Võrreldes aastatega 2006-2007 on märgatavalt vähenenud nende elanike arv, kelle hinnangul on pagulasi ja varjupaigataotlejaid üle 50. Viimane näitab, et inimesed on hakanud andma täpsemaid vastuseid ja ei hinda enam siinset pagulaste ja taotluste arvu nii palju üle kui varem. Samas on oluliselt suurenenud nende inimeste osakaal, kes ütlevad, et nad ei tea, kui palju pagulasi ja varjupaigataotlejaid Eestis on. Seega kokkuvõttes ei saa väita, et inimeste teadlikkus siinsete pagulaste ja varjupaigataotlejate hulga osas oleks märkimisväärselt paranenud.

Eesti elanike teadlikkus ja hoiakud pagulasküsimustes 2010

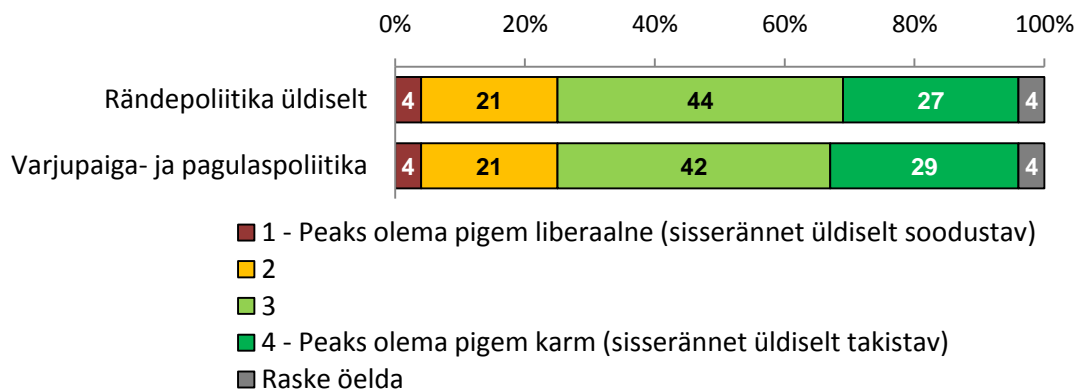
Kui vastajaile öeldi, kui suur on tegelik Eestis elavate pagulaste ja mullune varjupaigataotlejate arv, siis umbes pooled inimesed leidsid, et neid on parasjagu (Joonis 14). Liiga palju on pagulasi 18% ja varjupaigataotlejaid 26% vastanute arvates. Praegust pagulaste arvu peavad keskmisest sagedamini liiga suureks eakamad (vanusegrupist 60-74 aastat nt 25%), maal elavad (24%) ja eesti rahvusest inimesed (20%). Praegusest rohkem võiks pagulasi olla muust rahvusest, kõrgharidusega, 15-29-aastaste ja kõrgema sissetulekuga (üle 5000 kr ühe leibkonnaliikme kohta) inimeste arvates. Mulluste varjupaigataotlejate puhul on pilt sarnane: nende arvu kalduvad sagedamini liiga suureks pidama maal elavad (34%), üle 50-aastased (31%), eesti rahvusest (30%) ja keskmise sissetulekuga (3001-5000 kr ühe leibkonnaliikme kohta – 29%) inimesed.

Joonis 14. Suhtumine pagulaste ja varjupaigataotlejate praegusesse hulka (%)

Sarnaselt sisserände mõjude uurimisele küsiti ka **rändepoliitiliste eelistuste** puhul üldise rändepoliitika ning varjupaiga- ja pagulaspoliitika kohta eraldi, et välja selgitada, kas inimeste arvamusel on pagulaste osas mingil moel erinevad. Ilmnes, et erinevusi ei esine ja suur osa elanikest (71%) ootab mõlemal juhul Eesti riigilt pigem karmi poliitikat, mis oleks üldiselt sisserännet takistav (Joonis 15). Nii karmi rände- kui pagulas- ja varjupaigapoliitikat pooldavad keskmisest enam naised, eestlased, eakamad, maapiirkonnas elavad ja madalama haridustasemega (st omandatud põhi- või keskkaridus) inimesed.

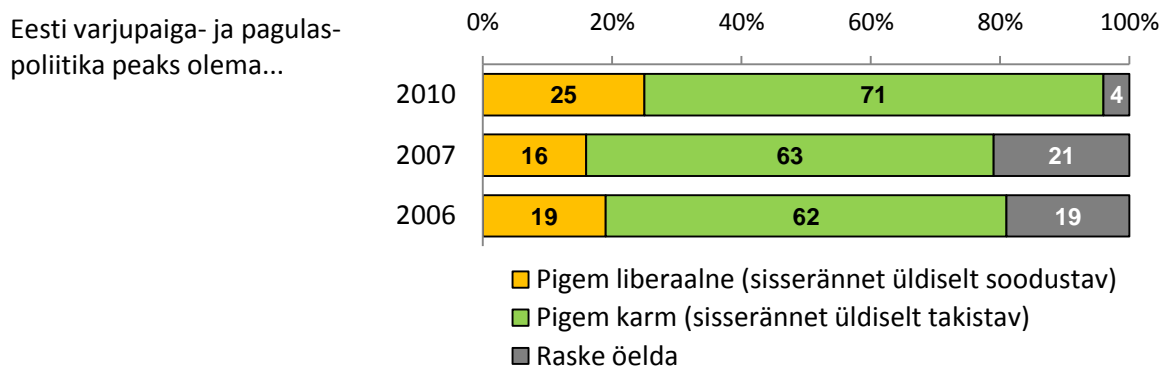
Joonis 15. Ootused Eesti rändepoliitikale ning varjupaiga- ja pagulaspoliitikale (%)

Eesti elanike teadlikkus ja hoiakud pagulasküsimustes 2010

Võrreldes aastaga 2007 on liberaalse varjupaiga- ja pagulaspoliitika eelistajate osakaal suurenenud varasemalt 16 protsendilt neljandikuni, mis on suurem kasv kui karmi poliitika pooldamisel (Joonis 16). Oluliselt on vähenenud aga nende inimeste osakaal, kes ei oska öelda, millist varjupaiga- ja pagulaspoliitikat nad riigilt ootavad. Viimane on eeldatavasti vähemalt osaliselt tingitud küsimuse skaala muutumisest, mis ei sunni inimest enam valima ainult karmi ja liberaalse vahel, vaid võimaldab hinnata poliitikaelistusi 4-pallilisel skaalal.

Joonis 16. Ootused Eesti varjupaiga- ja pagulaspoliitikale; ajaline võrdlus (%)*

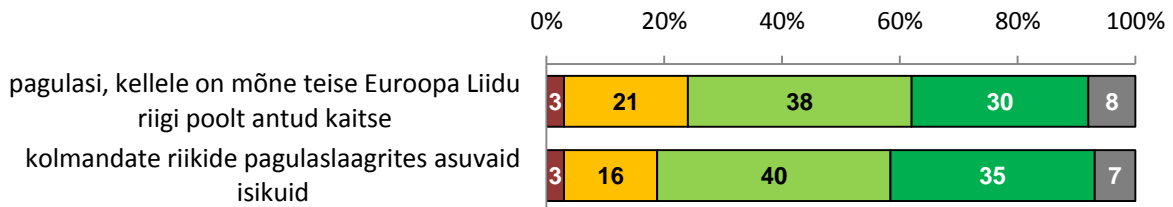
* Kuna 2010. aastal hindasid vastajad Eesti soovivat varjupaiga- ja pagulaspoliitikat 4-pallilisel skaalal ning varasemates uuringutes valisid variantide „pigem liberaalne“ ja „pigem karm“ vahel, siis on antud joonisel võrreldavuse huvides koondatud ka tänavused tulemused kahte rühma.

Pigem karmi rändepoliitika eelistamise taustal on mõistetav, et suurem osa vastajatest leiavad, et Eesti riik ei peaks solidaarsust üles näitama ja vastu võtma või ümber asustama mõne teise Euroopa Liidu riigi poolt rahvusvahelise kaitse saanud pagulasi ega kolmandate riikide pagulaslaagrites asuvaid isikuid (Joonis 17). Kolmandatest riikidest tulevate isikute ümberasustamisele ollakse mõnevõrra enam vastu kui Euroopa Liidu pagulastele – vastuolijaid on vastavalt 75% ja 68%. Nii Euroopa Liidu kui kolmandate riikide pagulaste puhul kalduvad naised, eestlased, madalama haridustasemega (põhi- või keskkharidus), maal elavad ning vanusegruppidesse 40-49 või 60-74 kuuluvad inimesed arvama keskmisest enam, et ei peaks neid Eestisse vastu võtma.

Vastu võtmist või ümber asustamist soosivail elanikel paluti hinnata, kui palju pagulasi võiks Eesti riik ühe aasta jooksul vastu võtta või ümber asustada. Selgub, et Euroopa Liidu pagulasi ollakse valmis vastu võtma veidi suuremas koguses kui kolmandate riikide pagulasi, aga väga suuri erinevusi siinkohal hinnangutes ei esine (Joonis 18). Üle poole vastanuist leiavad, et aasta jooksul vastuvõetavate pagulaste arv peaks nii Euroopa Liidu kui kolmandate riikide puhul jääma alla 20 inimese, sealhulgas rohkem kui neljandiku (26-30%) arvates isegi alla 10 inimese. Kaks kolmandikku pagulaste vastuvõtmist soosivatest naistest (65% EL-ist, 71% kolmandatest riikidest rääkides) ja maainimestest (66% EL-ist, 70% kolmandatest riikidest rääkides) arvab, et võiks vastu võtta alla 20 pagulase – valdavaks seisukohaks on nendes gruppides seega, et pagulasi ei peaks solidaarsusest vastu võtma ja kui, siis väga vähe. Veel soosivad keskmisest sagedamini väga väikest (alla 10) vastuvõetavate pagulaste hulka üle 40-aastased ja keskkharidusega inimesed, kolmandate riikide pagulaslaagritest kõneldes lisanduvad neile ka mitte-eestlased.

Joonis 17. Suhtumine teise Euroopa Liidu riigi poolt kaitse saanud pagulaste ja väljaspool Euroopa Liitu pagulaslaagrites elavate isikute vastu võtmisse või ümber asustamisse (%)

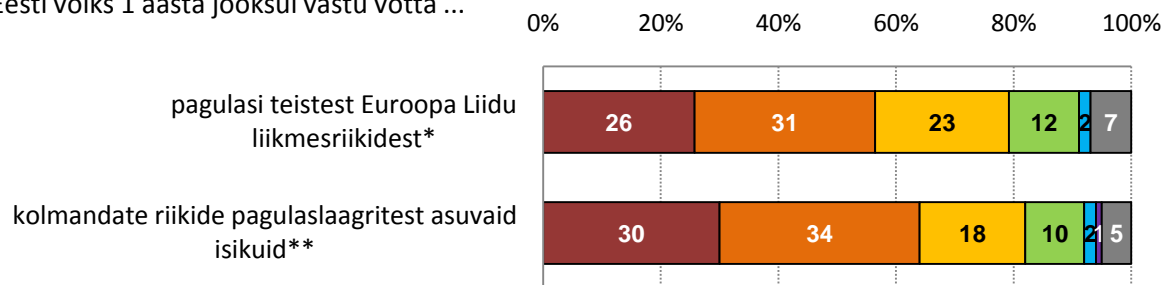
Eesti riik peaks võtma vastu või asustama ümber...

■ Jah, kindlasti peaks ■ Jah, pigem peaks ■ Ei, pigem ei peaks ■ Ei, kindlasti ei peaks ■ Raske öelda

Joonis 18. Sobilik ühe aasta jooksul vastu võetavate pagulaste hulk (%)

Eesti võiks 1 aasta jooksul vastu võtta ...

■ Alla 10 ■ 10-20 ■ 21-50 ■ 51-100 ■ 101-1000 ■ Rohkem kui 1000 ■ Raske öelda

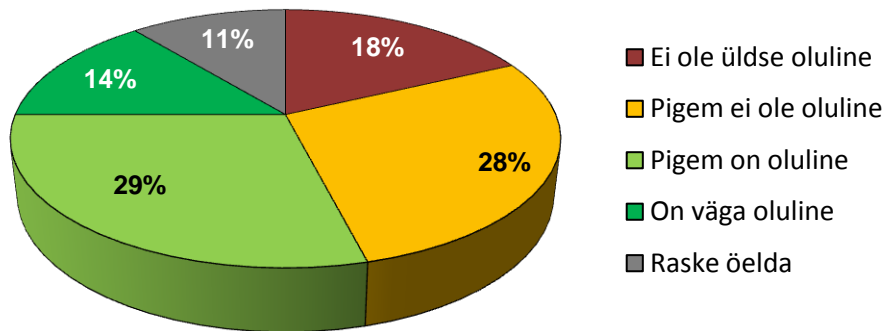
* Vastasid need inimesed, kelle arvates Eesti riik peaks võtma vastu või asustama ümber pagulasi, kellele on mõne teise Euroopa Liidu riigi poolt antud kaitse (N=236).

** Vastasid need inimesed, kelle arvates Eesti riik peaks võtma vastu või asustama ümber kolmandate riikide pagulaslaagrites asuvaid isikuid (N=192).

Kuigi inimesed valdavalt teavad, millist rändepoliitikat nemad isiklikult eelistavad ja kuidas pagulastesse suhtuvad, siis Riigikogu või kohaliku omavalitsuse valimistel oma hääletamisotsust langetades peab konkreetse erakonna või isiku suhtumist immigratsiooni oluliseks vaid 43% vastajatest (Joonis 19). Ülejäänute jaoks on teised valdkonnad arvatavasti sedavõrd enam olulised, et erakonna või kandidaadi puhul ei peeta tema immigratsioonipoliitilisi vaateid esmatähtsateks ega otsustavateks. Taustatunnuste lõikes vaadeldes hakkab silma, et hääletusotsuse tegemisel peavad konkreetse erakonna või isiku suhtumist immigratsiooni keskmisest olulisemaks mehed, eestlased, kõrgemas vanuses, tööl käivad ja paremal majanduslikul järjel olevad inimesed.

Joonis 19. Erakonna või isiku immigratsiooni suhtumise olulisus hääletusotsuse tegemisel (%)

Valides, kelle poolt Riigikogu või kohaliku omavalitsuse valimistel hääletada, konkreetse erakonna või isiku suhtumine immigratsiooni...

Sarnaselt elanikkonnaküsitlusele olid ka fookusgruppides inimeste arvamused Eestis elavate pagulaste ja siin esitatud varjupaigataotluste arvu osas väga erinevad – mõned hindasid suurusjärku küllaltki täpselt, teised aga pakkusid kordades üle (eriti pagulaste puhul: „mõned tuhanded tuleb ikka ära“, „15-20 tuhat inimest“). Üheks arvu ülehindamise põhjuseks oli, et kiputi mõtlema laiemalt kui ametliku pagulase definitsiooni piires (st mõeldi ka teiste Eestis elavate välismaalaste peale), samas leiti ka, et meedia ei kajast teemat piisavalt ja seetõttu ei ole inimestel olukorrast õiget ülevaadet (vt peatükk 2.7).

Ühelt poolt peeti **praegust väikest pagulaste hulka** piisavaks, sest Eestil ei olegi ressursse rohkemate pagulaste vastu võtmiseks ja selleks puudub ka elanike tahe, samas leidis ka vastupidist arvamust, et me oleksime võimelised rohkematele abi pakkuma. Üheks praeguse vähese pagulaste arvu põhjuseks võib inimeste hinnangul olla **elanike negatiivne suhtumine** pagulastesse.

N52, eesti, Tartu: „40-50 on normaalne väikse Eesti jaoks. Meil on see sotsiaalne keskkond ikkagi natukene nõrgapoolne, sest jah, ta võib ju tulla, aga me peame nendele, kui ta on juba pagulane, varjupaiga kindlustama, elamise kindlustama, hiljem ka töökohti hakkama kindlustama.“

M18, eesti, Tartu: „Mina olen ka selles mõttes nõus, et meile mahuks palju rohkem, sest on hästi palju inimesi, kes tegelikult vajavad äratulemist oma kodumaalt. Praegu ainukeseks takistuseks meie poolt võiks olla ainult majanduslikud olud.“

M64, vene: „Paljud arvavad, et Eesti on väike riik, aga ta on oma territooriumi poolest suurem kui Šveits, Belgia, Holland, kus on elanikkonda 12 miljonit. Aga Eestis on natuke rohkem kui 1 miljon. Nii et midagi ei juhtu, kui siia veel inimesi tuleb.“

N25, eesti, Tallinn: „[Pagulaste mitte vastu võtmine on) võib-olla rahvas rohkem kinni. Ma arvan, et inimeste suhtumine on neisse nii halb, et ükski poliitik ei julgegi neid siia saata.“

M48, vene: „Rohkem ei ole vaja. /---/ Siin on kaks kogukonda ja nendel on erinev mentaliteet. Eesti kogukond tõukab eemale suvalisi välismaalasi. /---/ Venekeelt kõnelev elanikkond, kes on siin juba kaua elanud, on ka vastu võtnud eestlaste idee: meile ei ole ka kedagi vaja.“

Teisalt leitakse, et ega **pagulased ise ka ei taha** väga aktiivselt siia tulla. Nimelt ei peeta fookusgruppides Eestit eriti heaks pagulaste sihtmaaks, sest meie riik ei ole piisavalt heal majanduslikul järjel, eestlased ei ole valmis võõraid omaks võtma ning siinne kliima on lõuna poolt tulijatele liiga külm. Korduvalt tõstatatakse vestlusgruppides teemat, et Eesti on sisserändajate jaoks justkui vahepeatus, kuhu tulla, et siin pagulase staatus kätte saada ja kuhugi Skandinaavia heaoluriiki edasi minna, või kuhu satutakse juhuslikult.

N62, eesti, Tallinn: „Aga sellepärast vähe [pagulasi] ka, et ega meil siin väga palju ründajaid ka ei ole. See oleks olnud lihtsalt platvorm, et kuhugi edasi minna. See ei ole meil siin niisugune marjamaa, ma arvan.“

N25, eesti, Tallinn: „Meil peaks olema pakkuda neile ka midagi vastu, et mis nad siin teevad. Et nad ei läheks prügikastide kõrvale istuma, meil peaks olema võimalused neile. Aga meil ei ole oma riigi kodanikelegi võimalust – istuvad seal prügikasti kõrval, elavad näljahädas suvel ja talvel.“

M23, vene: „Minu meelest on parem naabrite juurde minna, kui siia Eestisse tulla, sest millist poliitilist varjupaika siit saada on. Meil ei ole siin mingit sotsiaalset programmi. Saksamaal antakse kohe elatusmiinimum, antakse elamispid ja töö. Meil ei ole midagi.“

N19, eesti, Tartu: “Ma olen kuulnud, et sealt [idast] üritavad piiri ületada, aga nad ei taha siia Eestisse vist jääda, vaid tahavad edasi minna. Ma ei mäleta nüüd, kas Soome või Rootsi. Eesti on see, kuhu sisse saada ja siit edasi minna.“

N62, eesti, Tallinn: „Kui ajalehte uskuda, siis osa on sattunud siia nii, et nad arvasid, et neid smuugeldati Soome või Rootsi, avastasid aga, et nad on hoopis Eestimaale maha potsatatud.“

Fookusgruppides rõhutati **poliitiliste valikute tegemisel** individuaalse lähenemise vajalikkust, aga samas aitasid grupivestlused ka mõista, millistest kaalutlustest inimesed võivad lähtuda, kui nad eelistavad liberaalset või karmi riiklikku poliitikat. Näiteks leiti, et riik peaks otsustamisel võtma arvesse rände põhjust (tagakiusamine, majanduslikud põhjused, perega ühinemine vms) ja riigi enda kasusid. Poliitika kujundamisel on vastajate arvates võimalik eeskuju võtta nii naaberriikidest kui ka oma senistest kogemustest.

N21, vene: „Tuleb võtta igat inimest konkreetselt. Kui ta ei ole ohtlik meie riigile, siis võtta vastu.“

N20, eesti, Tallinn: „Üldiselt tuleb vaadata inimese tausta. Ilmselt igapäev ei tasu meil küll sisse lasta.“

M48, vene: „Nendes, kes otsivad lihtsalt paremat elu, on vaja suhtuda jäigemalt.“

M64, vene: „Kõik oleneb situatsioonist, riigi vajadustest. Näiteks, kui on vaja teatud erialasid, siis palun tulge. Peab olema diferentseeriv lähenemine. Poliitiliste põgenike suhtes riik peab olema lojaalne. Riik peab neid vastu võtma. Kui ise ei saa, siis ta peaks naaberriigiga läbirääkimisi pidama. Neid, keda kiusatakse taga, peab abistama.“

M54, eesti, Tallinn: „Mina isegi olen seni veel riskialdis, natsa võiks leebemaks isegi veel lasta. Eeldades, et ei tuleks siia niisuguseid, prükkaritele täiendust, et neist miskit kasu oleks.“

M64, vene: „Eestis on väga jäik perede taasliitumise seadus. Näiteks, vanemad elavad Venemaal ja nad on juba väga vanad. Noored tahaks neid enda juurde võtta, aga see protseduur on väga pikk. Sellist protseduuri oleks vaja lihtsustada, sest perede taasliitumine on ÜRO jaoks ja terve maailma jaoks püha asi.“

N49, eesti, Tallinn: „Me peaksime Soomest, Rootsist võtma mingid mallid üle. Nendel on see asi natuke hullusti. /---/ Selles mõttes Eestis peaks olema küll oma poliitika, et see 33 on tühiasi, 333 on veel tühisem asi, aga mingite tuhandetega võiks tulla piir ette.“

M54, eesti, Tallinn: „Järsku peaks olema mingi ametnik või ametkond, kes jälgiks neid, kes on tulnud, mis neist edasi saab, ja vastavalt sellele siis kujundada edasist poliitikat.“

Euroopa Liidu mõnelt teiselt liikmesriigilt **kaitse saanud pagulaste vastuvõtmist** üldjuhul ei peeta õigeks, vaid arvatakse, et vastutuse endale võtnud riik peab ise seda vastutust ka kandma. Vastuvõtmisega nõustumise ajenditena nähakse aga ametlikku kohustust või materiaalseid kaalutlusi (st soovitakse saada mõnest Euroopa Liidu fondist toetust).

N25, eesti, Tallinn: „Inimese sisselaskmisel sa vastutate tema eest. „Ah, mul on nii palju lapsi, annan naabrile“ – see ei ole nagu õige, kui sa oled selle vastutuse võtnud.“

N53, eesti, Tartu: „See on selle riigi otsus ja kui tegid valesti, siis lappigu ise.“

N52, eesti, Tartu: „Pärast saadame meie Soomele või Taanile kaela. Ütleme: „Aitäh, meil sai neid palju, mõtlematult käitusime.“ Et selle koha pealt peab see pagulaspoliitika olema igal riigil läbi mõeldud, et ta suudab seda riigina ise juhtida, toime tulla, et oma rahvas ei kannataks.“

N52, vene: „Millisesse riiki nad jooksid, sinna jäägu. /---/ Eesti ei tule toime oma inimestega ja veel teisi vastu võtta ... Teistest Euroopa Liidu riikidest inimesed hakkavad midagi nõudma, tahtma, sest nad on põgenikud, ja siis me peame tagama nende nõudmisi.“

N49, eesti, Tallinn: „Minu isiklik arvamus on see, et kui me algul siin arvasime, et meil on siin paar tuhat pagulast, siis tõenäoliselt selle elab meie riik üle. Iseasi, kas me peame neid võtma. /---/ Vabatahtlikult mitte.“

N21, vene: „Kui Eesti tahab olla Euroopa Liidus, siis ta peab seda tegema.“

M48, vene: „Kui EL kannab üle meile teatud raha, siis ma toetan. Kindlustama peavad nemad. Töö katteks: neid [pagulasi] on vaja valvata, prügi välja viia ...“

Rääkides inimeste vastuvõtmisest **kolmandate riikide pagulaslaagritest** kujunes kõige informatiivsemaks Tallinna fookusgrupis tekkinud arutelu selle üle, kas on vahet, kas inimene tuleb otse kolmandast riigist või teise Euroopa Liidu liikmesriigi kaudu. Üldjoontes jõutakse järeldusele, et varasem Euroopas elamise kogemus tuleks ikkagi kasuks, sest siis neil on mingid eelteadmised juba olemas ja Eesti riigi koormus on selle võrra väiksem.

N49, eesti, Tallinn: „Seal ei ole vahet, kas me saame Inglismaa vanad pagulased endale või saame need uued, värskelt saabunud.“

N25, eesti, Tallinn: „Enne võtta need, kes on riigis juba hakkama saanud, olnud seal. Nemad on juba harjunud, et ei ela omal maal, teised tulevad oma lammastega.“

M54, eesti, Tallinn: „Kui kuskilt otse Aafrikast tulevad pagulaslaagrist, sa pead A ja O pihta hakkama. Aga kes meil tegeleb nendega? Palju meil omal selliseid inimesi on? /---/ Võib-olla, kui ta tuleb otse, oleks teda keerulisem integreerida.“

N20, eesti, Tallinn: „Ma usun, et lähaks väga kulukaks niiöelda sealt otse inimestele keeli õpetada ja kõike muud. Kui nad näiteks on juba inglise keele selgeks saanud, siis Eesti riigile oleks sealt Euroopast natuke tulusam võtta. Nad oskavad vähemalt mingisugust euroopalikku tööd. Nad ei ole päris niiöelda hobuserautajad.“

2.6. Hoiakud pagulaste Eesti ühiskonda integreerimise suhtes

Ankeetküsitlusest selgus, et inimeste arvates peaks **pagulaste ees Eesti riigil olema kohustusi rohkem** kui varjupaigataotlejate ees (Joonis 20). Taoline suhtumine on igati arusaadav, sest pagulasele on riik andnud kaitse ja seega võtnud endale suurema vastutuse. Kõige sagedamini peetakse riigi kohustuseks vältimatu meditsiinilise ja sotsiaalabi osutamist – pagulaste puhul peab seda vajalikuks 73% ja varjupaigataotlejate puhul 63% vastajatest. Rohkem kui pooled vastanuist arvavad ka, et riigil lasub kohustus majutada varjupaigataotlejaid varjupaigakeskuses (56%) ja õpetada pagulastele eesti keelt (51%). Lisaks kolmele kõige sagedamini mainitud kohustusele nähakse pagulaste vastuvõtmisel olulisemate riigi kohustena ka tööloa andmist (41%) ning sotsiaalteenuste- ja toetuste osutamist (34%). Ülejäänud pagulasi abistavad tegevused nagu üldhariduse andmine, töökoha leidmisel abistamine, tugiisikuteenuse pakkumine ja elukoha leidmine on vajalikud ainult neljandiku vastajate arvates. Varjupaigataotlejate ees peaks riik neid kohustusi täitma veelgi vähesemate hinnangul. Lisaks ankeedis loetletud kohustustele tuuakse välja näiteks usuvabaduse tagamine, tähtaegade lühendamine, rahvusvaheliste eeskirjade täitmine ja hingeabi pakkumine.

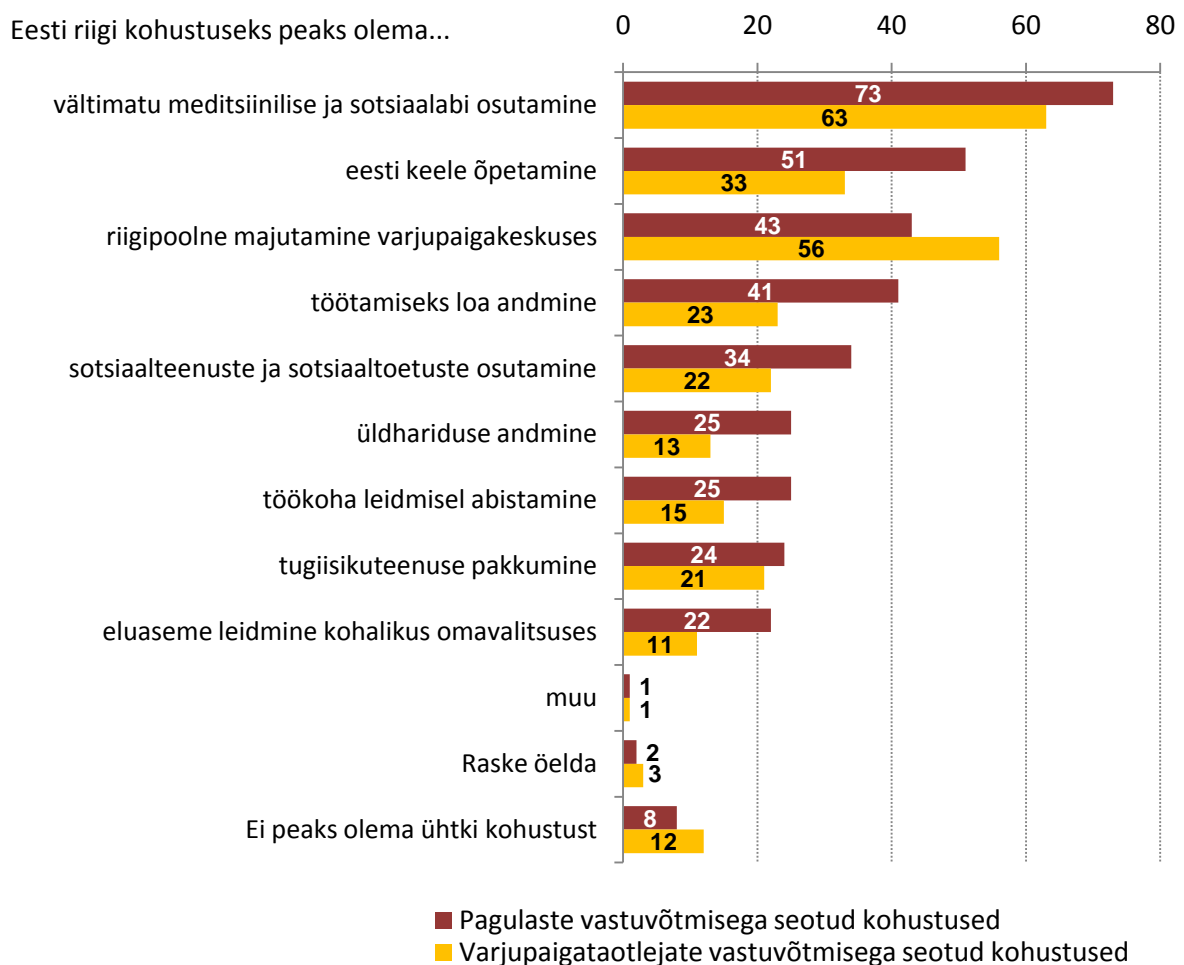
Taustatunnuste alusel võrreldes ilmneb, et mida kõrgem on vastaja haridustase, seda suurema tõenäosusega ta arvab, et riigil peaksid olema varjupaigataotlejate ja pagulaste ees teatud kohustused. Vältimatu abi osutamist, mis peaks olema kõige elementaarsem abi andmise viis, ja varjupaigataotlejate riigipoolset majutamist varjupaigakeskuses peavad keskmisest sagedamini riigi kohuseks mitte-eestlased, linnades elavad, kõrgharidusega ja paremal majanduslikul järjel olevad

Eesti elanike teadlikkus ja hoiakud pagulasküsimustes 2010

inimesed. Pagulastele eesti keele õpetamine on ootuspäraselt aga olulisem eestlastele ja maainimestele, kes olid eesti keele ja kultuuri hääbumise pärast ka rohkem mures.

Umbes kümnendik inimestest aga leiavad, et riigil ei peaks olema mingeid kohustusi pagulaste ega varjupaigataotlejate ees. Nii pagulasi kui varjupaigataotlejaid hinnates esineb taolist arvamust keskmisest enam madalaima haridustasemega, noorimate (15-19 a) ja vanimate (60-74 a) ning eesti rahvusest vastajate seas. Pagulaste puhul on keskmisest sagedamini seda meelt ka maaelanikud ja mittetöötavad inimesed.

Joonis 20. Eesti riigi kohustused seoses pagulaste ja varjupaigataotlejate vastuvõtmisega (%)*

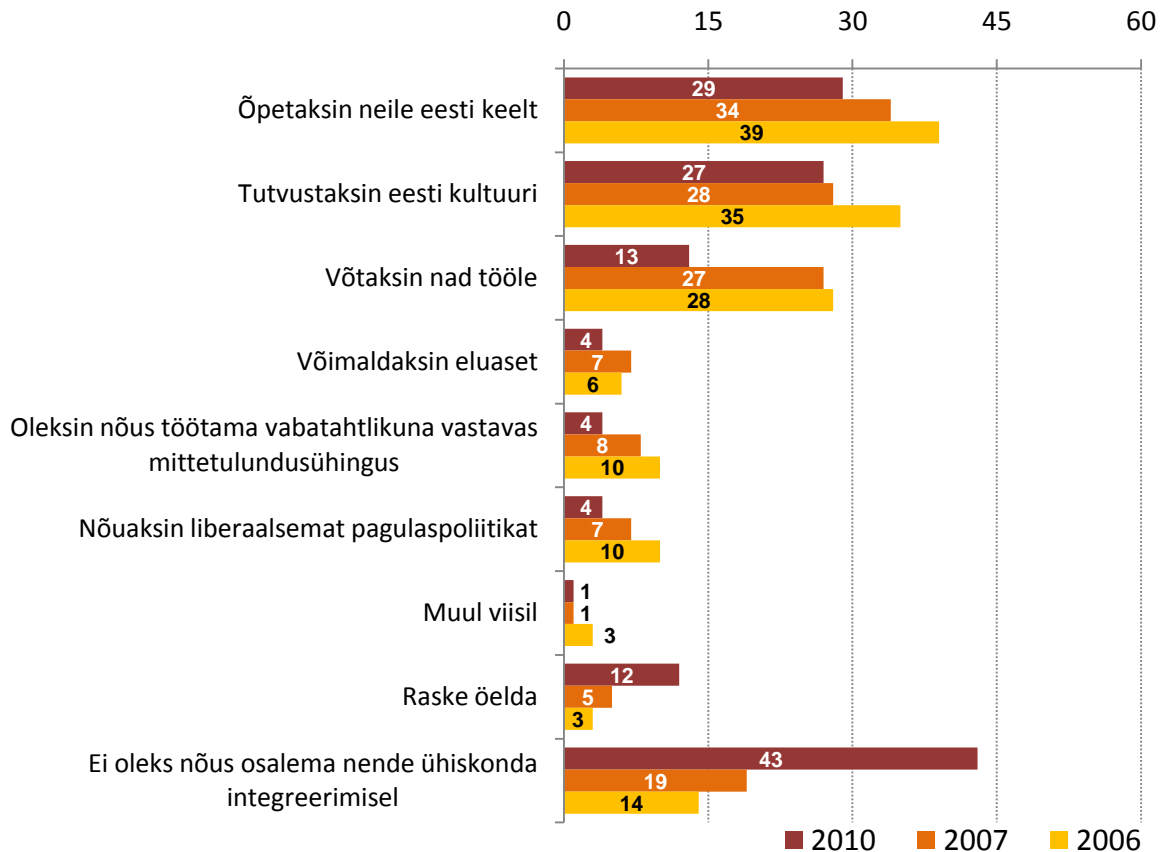

*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Elanike hinnangul on riigil mitmeid kohustusi pagulaste ees, aga **inimeste endi valmisolek pagulaste integreerimisel osaleda** on madal – 43% ei oleks nõus osalema pagulaste ühiskonda integreerimisel ja 12% ei oska öelda, kas ja mida nad oleksid valmis tegema (Joonis 21). Vastajad, kes on nõus integreerimisel osalema, panustaksid valdavalt eesti keele õpetamise, eesti kultuuri tutvustamise või vähemal määral ka pagulaste tööle võtmise kaudu. Võrreldes aastatega 2006-2007 on toimunud suur muutus ja kahekordistunud on nende inimeste osakaal, kes ei ole valmis integreerimisel osalema.

Kõige enam on vähenenud valmisolek pakkuda pagulasele tööd, mis näitab ei varasemast väiksem osavõtlikkus võib suuresti olla tingitud halvenenud majanduslikust olukorrast.

Joonis 21. Valmisolek erinevatel viisidel osaleda pagulaste integreerimisel Eesti ühiskonda (%)*

*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

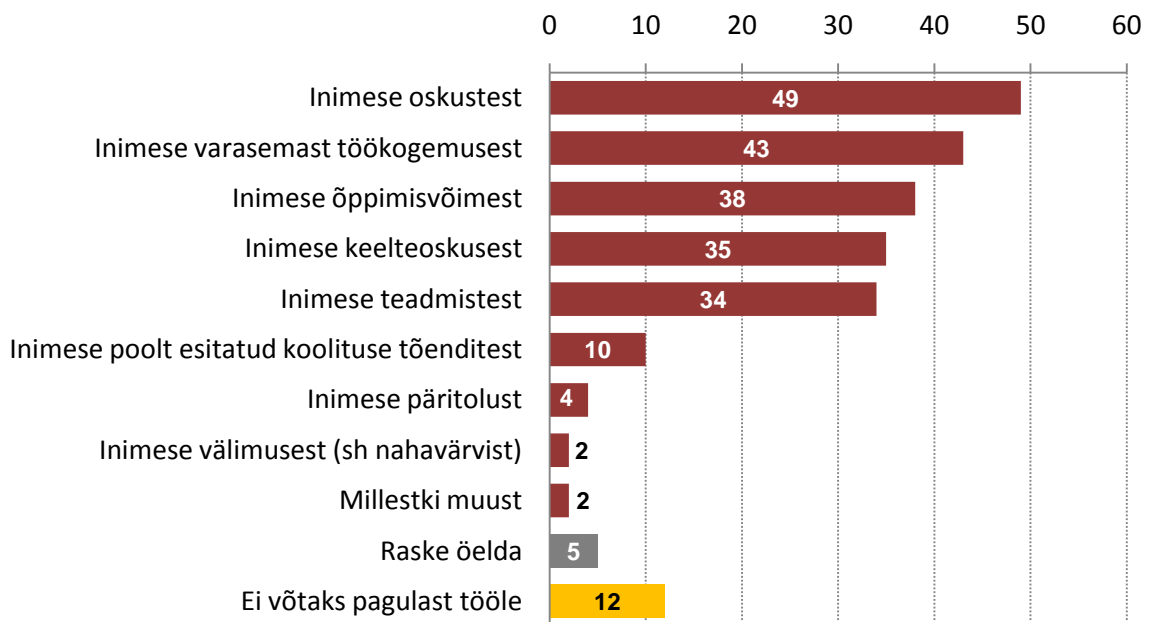
Valmisolekut sotsiaal-demograafiliste tunnuste lõikes vaadeldes ilmneb, et pagulaste integreerimisel on keskmisest vähem valmis osalema muust rahvusest (55%), eakad (60-74 aastat: 54%), põhiharidusega (51%) ja keskmise sissetulekuga (3001-5000 kr ühe leibkonnaliikme kohta: 48%) inimesed. Maainimesed ja eestlased oleksid teistest enam valmis õpetama eesti keelt ja tutvustama eesti kultuuri. Eesti keelt õpetama on keskmisest altimad ka keskharidusega inimesed, kõrghariduse lõpetanud see-eest peavad sobivaimaks osalemisviisiks eesti kultuuri tutvustamist. Pagulaste tööle võtmiseks ja liberaalsema pagulaspoliitika nõudmiseks on pigem valmis kõrgema haridustasemega inimesed.

Pagulase tööle võtmisel lähtuksid inimesed enda sõnul ennekõike tema oskustest (mainitud 49% juhtudest), varasemast töökogemusest (43%), õppimisvõimest (38%), keelteoskusest (35%) ja teadmistest (34%) (Joonis 22). Pagulast enamikest töölesoovijatest eristavad tunnused nagu tema päritolu või välimus ei ole vastajate hinnangul esmatähtsad. Lisaks loetelus toodutele nimetati muude tööle võtmisel oluliste asjaoludena veel ära mitmed üldised omadused (nt inimese iseloom, töötahe, ausus, kohusetunne, suhtlusoskused, positiivne hoiak, koostöövalmidus, algatusvõime, kohanemisvõime), aga mainiti ka pagulasi kui odavamalt tööjõudu. Vastajatest 12% ei võtaks pagulast

üldse tööle, sõltumata tema omadustest. Keskmisest enam leidub taolisi inimesi noorimate (18%), põhiharidusega vastajate (17%) ja mitte-eestlaste (14%) hulgas.

Ise tööeas olevad inimesed on rohkem valmis pagulasi tööle võtma ja seetõttu on neile ka kõik oskuste, kogemuste ja teadmistega seotud näitajad olulisemad kui teistele vanusegruppidele. Rahvuse lõikes võrreldes ilmneb, et kui eestlastele on kõige tähtsamad inimese oskused, siis teiste rahvuste esindajatele hoopis pagulase varasem töökogemus. Veel väärtustavad eestlased keskmisest enam õppimisvõimet ja keelteoskust, mitte-eestlaste seas aga kaldub olema veidi enam neid, kelle jaoks üheks määravaks teguriks on pagulase välimus. Kesk- ja kõrgharidusega inimestele on pagulase oskused ja varasem töökogemus vähem olulised kui ainult põhihariduse omandanuile. Ootuspäraselt väärtustavad kõrgharidusega inimesed pagulase õppimisvõimet ja teadmisi kõrgemalt kui madalama haridustasemega gruppidesse kuulujad. Linnainimesed väärtustavad maainimestest enam varasemat töökogemust, teadmisi ja olemasolevaid koolituste tõendeid, maainimesed aga oskuseid (sh keelteoskust) ja õppimisvõimet. Esinevad ka mõningad soolised eripärad: õppimisvõime on meestele olulisem kui naistele, keelteoskust ja teadmised see-eest on olulisemad naistele.

Joonis 22. Asjaolud, millest ettevõtte juhi või omanikuna pagulase tööle võtmisel esmalt lähtutaks (%)*

*Kuna iga vastaja võis anda kuni 3 vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

Varasemates uuringutes, mil hinnatavaid kategooriaid oli vähem ja vastajad said omaduste loetelust välja valida vaid ühe, millest nad esmalt lähtuksid, olid vastajad üldjoontes sarnasel seisukohal – pagulaste tööle võtmisel peeti kõige olulisemaks inimese oskuseid ja teadmisi ning tema välimus osutus vähetähtsaks.

Fookusgrupivestlustes leitakse, et kui riik on pagulase vastu võtnud, siis on **riigi kohuseks** talle ka elementaarne abi tagada. Erinevat liiki abi tagamine aitab pagulasel paremini toime tulla ja samm-

sammult ühiskonda sulanduda: näiteks märgitakse, et tööloa saanud inimesel on hea võimalus töösituatsioonis siinset keelt omandada.

N53, eesti, Tartu: „Kindlasti keeleõpe, kultuuri tundmise toetamine, tugiisik. Kui oled vastu võtnud, siis kohtle väärilt, kui a'la külalist. Et sa austad teda kui inimest. Peab tagama talle elementaarse, aga ei pea teda ka kuningannaks tegema. /---/ Kui tal on haridusest puudu, siis kindlasti juurde, sest ilma hariduseta inimene on alati ühiskonnale ohtlik, rahvusest sõltumata.“

N62, eesti, Tallinn [elupaiga võimaldamise kohta]: „Kui me oleme nad vastu võtnud, kuhu nad siis jätta.“

M23, vene: „Tööloa andmisel peab ju teadma, et keele saab kiiremini suhu suhtlemisel ehk töö käimisel. Mida kiiremini saab keele selgeks, seda kiiremini ta sulandub ühiskonda.“

N22, vene: „Sotsiaalseid toetusi anda ainult neile, kes on saanud elamisloa.“

Vestlusringides leidis kinnitust, et kuigi mõned inimesed on valmis **ise integreerimisel osalema**, siis valdavalt suhtutakse sellesse siiski mõningase ettevaatuse või vastumeelsusega. Ühelt poolt ei olda kindlad, kas on piisavalt vajalikke oskuseid, teisalt aga ei nähta seda ka enda kohustusena. Näiteks venekeelses grupis tuuakse välja, et ise panustamise vastu oleks huvi ainult siis, kui integreerimisel osalemist tasustatakse.

M54, eesti, Tallinn: „See oleks päris põnev väljakutse ausalt.“

M24, eesti, Tallinn: „Selleks peavad olema ikka õpetatud inimesed, kes oskavad seda. /---/ Oleks mingi süsteem, kus inimesed saaks oma patriootlust registreerida. Näiteks, selles vallas oskaksin mina aidata. Siis suunatakse selles valdkonnas selle inimese juurde. Mitte niimoodi, et nüüd visatakse sulle sulle, näed integreeri.“

M23, eesti, Tallinn: „Kui seda keelt oskaks, mis keelt ta ise räägib.“

M23, vene: „Mis huvi mul oleks selleks [pagulaste integreerimisel osalemiseks]? Kui oleks riiklik programm ja mulle makstaks selle eest, siis jah. Me ise ei ela ju eriti hästi. /---/ Peab vaatama, millisel sotsiaalsel redelil ollakse. Kui on kõrgemal, siis ei ole probleeme abistada 3-4. Aga meie?!“

Pagulase tööle võtmine on üks moodus integreerimises osaleda. Arutledes, kas võtta tööle samade oskustega eestlane või pagulane, toodi välja plusse ja miinuseid mõlemale poolele. Eestlase kasuks otsustavad inimesed rõhusid vajadusele hoida omasid ja probleemide vältimisele, mida pagulase palkamine võib kaasa tuua. Pagulasele võimaluse andmise põhjustena toodi välja nii tööandjast kui riigist lähtuvaid kaalutlusi: pagulane võib kujuneda tööandjale odavamaks ja lojaalsemaks ning pagulasele töö andmine võib vähendada riigi koormust.

N64, eesti, Tartu: „Ütleme, et kui nad on enam-vähem võrdsed, siis muidugi eestlase. Eestlast tuleb hoida, aga kui see pagulane on väga hea, siis ma soovitaks oma tuttava firmale. /---/ Valiksin eestlase esimesena, kui ta isikuomadustelt ka sobib, sest see on ikka oluline, milline on suhtlemiskultuur, suhtumine.“

M48, vene: „Ma keelduks [pagulast tööle võtmast], et oleks vähem probleeme. /---/ Võõras inimene, kes sai pagulase staatuse riigi poolt, teda jälgib riik. /---/ Tema üle ei ole mingeid mõjustamise meetodeid, sest ta on riigi kontrolli all. Ma olen ju normaalne ärimees ja mul on 90% seda, mida ei ole vaja. Ja nüüd teie toote mulle tööle mingi koputaja. /---/ Oma on oma. Temaga on lihtsam.“

N49, eesti, Tallinn: „Tõenäoliselt riik maksab tema [pagulase] eest mingit osa, nii nagu on puuetega inimeste jaoks meil samamoodi. /---/ Rahakoti järgi [teeks valiku], kumb inimene mulle läheb rohkem maksma.“

N25, eesti, Tallinn: „Võib-olla inimene, kes on hädas, kui annad talle abikäe, võib ta sulle olla rohkem lojaalne. Näiteks, kui võtad varjupaigast koera, on ta sulle terve elu truu. Kui on inimene, kes vajab abi, ja sa annad talle abikäe, töö ja kõik, siis ta võib sul parim töötaja olla.“

N53, eesti, Tartu: „Intelligentsus. Kuidas ta kollektiivi suudab sulanduda. Siin võib juhtuda, et pagulane ongi väarikam ja vaoshoitum.“

N62, eesti, Tartu: „Mina valiks võib-olla pagulase ja selle põhimõttega, et kui tema saab palka, siis tema on meie riigile väiksema koormusega.“

M18, eesti, Tartu: „Eestlasel on palju rohkem võimalusi Eestis toime tulla. Pagulasel ei ole see valik seal tööturul nii suur, aga eestlasel on palju suurem, sest eestlane oskab eesti keelt, pagulane veel ei oska. Siis võib-olla ongi mõttekam seda pagulast toetada, eestlane tõenäoliselt leiab lihtsamini omale töö.“

2.7. Lisateabe vajalikkus pagulasteema kohta

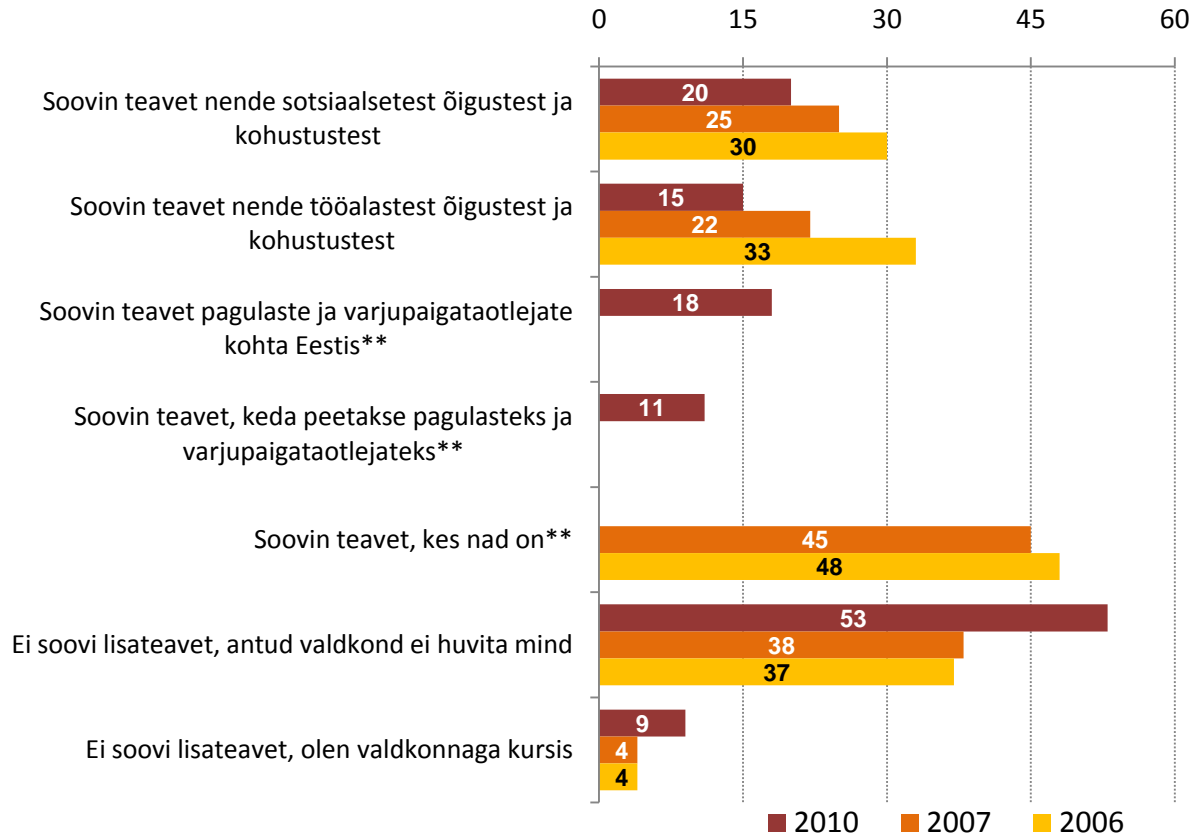
Ankeetküsitlusest selgus, et huvi ja vajadus saada täiendavat pagulastemaatika puudutava teavet on elanike seas madal – varjupaigataotlejate ja pagulaste kohta lisainformatsiooni saamisest on huvitatud vähem kui pooled inimesed (Joonis 23). Nimelt ei soovi 53% vastanuist lisateavet, kuna antud valdkond ei huvita neid, ja 9%, kuna nad on valdkonnaga juba kursis. Võrreldes aastatega 2006-2007 on mittehuvitatute osakaal oluliselt suurenenud. Lisateabe soovijad on ennekõike huvitatud pagulaste ja varjupaigataotlejate sotsiaalsetest õigustest ja kohustustest ning olemasolust ja olukorrast Eestis.

Rahvuse lõikes uurides selgub, et eestlased on kõigil väljapakutud teemadel lisateabest rohkem huvitatud kui teiste rahvuste esindajad ning nende seas on ka rohkem enda sõnul valdkonnaga kursis olevaid inimesi. Mitte-eestlastest kaks kolmandikku ei soovi lisateavet, sest antud valdkond ei huvita neid. Huvipuuduse tõttu ei soovi lisateavet ka 62% põhiharidusega inimestest. Kui üldjuhul on kesk- ja kõrgharidusega inimesed erinevatest pagulasi puudutavatest teemadest võrdselt huvitatud, siis üldist teavet, keda peetakse pagulasteks ja varjupaigataotlejateks, kõrgharidusega inimesed eriti ei soovi. Viimane võib olla seotud asjaoluga, et kõrgharidusega inimesed on enda hinnangul keskmisest enam valdkonnaga kursis ja seetõttu ei vaja taolist üldisi selgitusi andvat lisateavet. Vanusegruppide

Eesti elanike teadlikkus ja hoiakud pagulasküsimustes 2010

lõikes tunnevad lisateabe vastu kõige vähem huvi üle 50-aastased – neist 60% ei soovi lisainfot, sest antud valdkond ei huvita neid. Kõige paremini kursis olevaks peavad end 20-49-aastased.

Joonis 23. Lisateave, mida soovitakse varjupaigataotlejate ja pagulaste kohta (%)*

*Kuna iga vastaja võis anda mitu vastust, siis võib protsentide summa olla 100-st suurem.

** 2006. ja 2007. aastal oli pagulaste olemuse kohta üks üldine kategooria („Soovin teavet, kes nad on“), 2010. aastal aga küsiti üldise määratluse ja Eesti olukorra kohta eraldi.

Kui valdavalt on fookusgrupis räägitud olnud kooskõlas ankeetküsitluse tulemustega, siis lisateabe vajalikkuse ja sellest huvitatuse puhul ilmnesid küll märgatavad erinevused. Fookusgruppides osalejad nimelt leidsid, et pagulaste teemat kajastatakse Eesti meedias praegu vähe ning kindlasti oleks seda vaja kajastada senisest enam, sest inimestel pole antud valdkonna kohta piisavalt teadmisi. Ka siis, kui pagulusest meedias rohkem räägitaks, ei hakkaks kõik end antud valdkonna uudistega aktiivselt kursis hoidma, aga vähemalt huvitatutele oleks informatsioon paremini kättesaadav. Senise vähese kajastamise taga nähti ühe põhjusena asjaolu, et tegemist ei ole meie jaoks veel aktuaalse probleemiga.

N49, eesti, Tallinn: „Me loeme kõik ju lehti, aga kujutasime ette, et see [pagulaste] arv on sadades kordades suurem. Faktid räägivad enda eest, et meedia ei kajasta teemat.“

N20, eesti, Tallinn: „Räägitakse küll, et internetist saab kõike teada, aga üldiselt sellist infot, mida ma [mustlaste kohta] teada tahtsin, seda ei olnud. Minu arust tuleks rohkem rääkida.“

M18, eesti, Tartu: „Eesti meedias küll leiab vähe kajastamist, aga ma tean, et Saksamaal on küll pidevalt teema nende türklastega. Aga Eestis ei ole see vist nii kuum teema.“

N25, eesti, Tallinn: „Meil ei ole seda probleemi ja tavaliselt asjadest enne ei räägita, kui on probleem tekkinud. Tagantjärele on kõik targad, aga võib-olla praegu peakski rääkima, kui ta meie jaoks ei olegi probleem.“

N62, eesti, Tallinn: „Vastavad teadmised peavad ikka olema, et oma suhtumist kujundada ja mõista.“

M23, vene: „Meie inimeste mured praegu seisnevad selles, et töötada, siis koju ja olla koos perega. Mul ei ole aega tegeleda veel muuga. Mind see teema muidugi huvitab, aga aega alati ei jätku.“

Valdavalt räägitakse lisateabe vajadusest meedia kontekstis (nt kajastamine riiklikes ja piirkondlikes ajalehtedes, eesti ja vene keelsetes telekanalites), lisaks aga pakutakse sobilike informatsiooni edastamise võimalustena välja veel selleteemaliste dokumentaalfilmide näitamist ja pagulasteema sisseviimist kooliprogrammi.

N53, eesti, Tartu: „Hea meelega loeks väärikas käsitluses. Kui Eesti Ekspress kirjutaks või Postimees, Päevaleht seoses Eestiga, siis loeks. Või mõni ajakiri käsitleks, kui on hea kirjutaja. Seda ma tahaks lugeda küll, aga ei taha mingeid selliseid kollaseid.“

N25, eesti, Tallinn: „Võiksidki rääkida need inimesed, kellel on oma kogemused. /---/ Mitte poliitikute käest, vaid minna sinna riiki, kus nendega probleeme on, ja need samad inimesed räägivadki. /---/ Saaksime teada, mida nemad räägivad, mida nemad arvavad, sest meil endal isiklik kogemus puudub. Seepärast me ei oskagi öelda, kas see on hea või halb.“

M24, eesti, Tallinn: „Ma arvan, et see võiks kuidagi koolist läbi käia – see põhiinformatsioon, võimalikud kasud, kahjud ja mis on tüüpilised probleemid ja siis mingisugused faktid, tüüpilised näitajad, midagi sellist, mida inimestele anda, mingisugune aimdus, et kui hakatakse muutma mingeid reegleid, mis see võiks kaasa tuua. Inimesed ei tea seda.“

3. KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED

Suvel 2010 viis sotsiaal- ja turu-uuringute firma Saar Poll OÜ läbi pagulastemaatika puudutava uuringu, et kaardistada Eesti elanikkonna hoiakuid ja teadlikkust seoses pagulaste, varjupaigataotlejate ja üldisemalt sisserändega. Uuring toimus kahes etapist: üleriigilise elanikkonnaküsitlusega saadi ülevaade Eesti elanike üldisest suhtumisest ning fookusgrupivestlustes uuriti inimeste arvamusi ja nende tagamaid täpsemalt.

Uuringu tulemuste põhjal on pagulaste või varjupaigataotlejate **teemaga mingil viisil kokku puutunud** üheksa inimest kümnest. Valdavalt ollakse selle teema kohta kuulnud meedia vahendusel (88% nimetab ühe kokkupuuteviisina meediat), aga umbes kolmandik on kuulnud pagulastest ja varjupaigataotlejatest ka oma lähedastelt, lugenud internetist või ilukirjandusest. Isiklike kokkupuuteid on olnud vähem kui kümnendikul vastajaist. Kõige vähem on teemaga kokku puutunud madalama haridusega, nooremad, madalama sissetulekuga, mittetöötavad ja maal elavad inimesed.

Kui suurem osa uuringust (nii ankeedist kui ka fookusgruppidest) keskendus elanike hoiakutele, siis mõned küsimused olid otseselt suunatud **teadlikkuse** välja selgitamisele. Üheks neist oli erinevate **pagulasega seotud terminite defineerimine**. Mõiste „pagulane“ seostub vastajail ennekõike põgenike ja oma koduriigist põgenemisega, aga sageli mainitakse ka tagakiusamist või tagakiusukartust ja asjaolu, et kodust lahkumine on olnud sunnitud käik, mitte aga vabatahtlik otsus. Asüüli- ehk varjupaigataotlejateks peetakse kõige sagedamini neid inimesi, kes taotlevad õigust elada võõras riigis või saada seal varjupaika. Majandusmigranti aga seostatakse pigem majanduslikel põhjustel lahkumise ja vaesusest põgenemisega, parema elu ja heaolu otsimise, raha teenimise soovi ning töötusest põgenemisega. Kuigi kõik pagulase, varjupaigataotleja ja majandusmigrandi kohta sagedamini mainitud faktid on õiged ja seega suurel osal elanikest on olemas ettekujutus, millisesse valdkonda kuuluvate terminitega on tegu, tunduvad need teadmised kohati olevat pealiskaudsed. Näiteks hakkavad silma pagulasele ja varjupaigataotlejale antavad sarnased määratlused ning väga üldsõnalised vastused, mis mainivad ainult kodumaalt lahkumist, aga ei täpsusta muid asjaolusid. Lisaks ei osanud ligikaudu iga kümnes inimene pagulast ja varjupaigataotlejat üldse mingil viisil määratleda ning suisa iga kolmas vastaja jäi vastuse võlgu, kui küsiti majandusmigrandi ja pagulase erinevuste kohta.

Teiseks elanike teadlikkust uurivaks teemaks oli **Eestis elavate pagulaste ja mullu esitatud varjupaigataotluste hulga hindamine**. Selgus, et inimeste teadlikkus nendest suurusjärgudest ei ole eriti kõrge. Nimelt osutusid pagulaste puhul õigeks vaid 17% ja varjupaigataotlejate puhul 24% vastajate poolt pakutud vahemikud. Inimeste teadlikkus on siinkohal seotud nende haridustasemega: kõrgema haridusega inimesed andsid täpsemaid hinnanguid nii pagulaste kui varjupaigataotlejate arvu kohta. Teisalt võib see olla mõneti seotud ka olukorra tajumisega – näiteks eestlased, kelle puhul keskmine suhtumine sisserändesse on negatiivsem kui mitte-eestlastel, kipuvad Eestis elavate pagulaste arvu ülehindama, mitte-eestlased aga alahindama. Võrreldes aastatega 2006-2007 ei ole olulist teadlikkuse kasvu märgata: esineb küll varasemast rohkem täpseid vastuseid ja vähem pagulaste ning varjupaigataotlejate arvu ülehindamist, aga samas on oluliselt suurenenud nende inimeste osakaal, kes ütlevad, et nad ei tea, kui palju pagulasi ja varjupaigataotlejaid Eestis on.

Fookusgrupivestluste põhjal ilmnes, et vale ettekujutus pagulaste arvust võib tuleneda selle mõiste enda jaoks valesti mõtestamisest, aga samas leiti ka, et meedia ei kajast teemat piisavalt ja seetõttu ei ole inimestel olukorrast õiget ülevaadet.

Teadlikkuse tõstmise aspektist on oluline teada, kas inimesed oleksid huvitatud ja valmis **täiendavat infot pagulasteema kohta** saada ning millist infot ennekõike soovitakse. Ankeetküsitlus paraku näitas, et rohkem kui pooled elanikud ei soovi pagulaste ja varjupaigataotlejate kohta lisateavet, sest antud valdkond ei huvita neid. Lisateavet soovivad elanikud on ennekõike huvitatud pagulaste ja varjupaigataotlejate sotsiaalsetest õigustest-kohustustest ning olemasolust ja olukorrast Eestis. Fookusgrupivestlustes seevastu oli valdavaks seisukohaks, et pagulaste teemat kajastatakse Eesti meedias praegu vähe ning kindlasti oleks seda vaja kajastada senisest enam, sest inimestel pole antud valdkonna kohta piisavalt teadmisi. Vestlusringi lõppedes, kui pagulastest ja sisserändest oli juba ligi poolteist tundi räägitud, oli enamik osalejatest arvamusel, et nad oleksid ka edaspidi huvitatud sellest teemast kuulma, sest see võib aja jooksul Eestis hakata järjest aktuaalsemaks muutuma. Seega võib ankeetküsitluses ilmnenud huvipuudus olla osaliselt tingitud senisest vähesest informatsioonist, mistõttu ei osatagi teema vastu huvi tunda.

Sõltumata sellest, kas inimesel on olemas isiklik kokkupuude pagulasteemaga või millised on tema teadmised selle valdkonna kohta, on tal üldjuhul siiski olemas mingi **suhtumine** pagulusse ja selle mõjudesse. Eesti elanike valdavaks seisukohaks on, et **sisseränne mõjub Eesti olukorrale pigem negatiivselt** – negatiivse hinnangu annavad mõjule rohkem kui pooled vastajad, positiivselt hindajaid on aga ligikaudu kümnendik. Negatiivset üldhinnangut soodustavad elanike seas levivad arvamused, et sisseränne koormab Eesti sotsiaalsüsteemi (väitega nõustujaid 78%), suurendab tööpuudust (76%), konfliktohtu (69%) ning eesti keele ja kultuuri hääbumise ohtu (48%). Sisserände positiivseid mõjusid nähakse aga märksa vähemal määral: 31% arvates soodustab sisseränne Eesti rahvastiku kasvu ja noorenemist ning 23% arvates hoogustab siinset majandusarengut. Üldine suhtumine sisserändesse on enam-vähem samasugune kui aastal 2007, aga tööpuudust suurendavat mõju kardetakse praeguses majandussituatsioonis varasemast enam: 2007. aastal arvasid pooled inimesed, et sisseränne suurendab tööpuudust, nüüd on selline arvamus aga juba kolmveerandil elanikest.

Fookusgruppide põhjal sai selgeks, et sisserände mõjusid hinnates on väga oluline, kui palju meile pagulasi või teisi sisserändajaid tuleb. Seni kuni neid on vähe, on nende poolt avaldatav mõju väike, suuremate hulkade korral aga võivad hakata tekkima probleemid. Vestlustest jäi mulje, et venekeelne elanikkond muretseb ennekõike just selle pärast, et pagulaste vastu võtmisega seotud kulud võivad avaldada siinsete inimeste niigi halvale elujärjele täiendavat negatiivset mõju. Kuigi ka eestikeelsetes gruppides räägitakse murest riigi koormuse pärast, siis eestlasi tundub enam muretsema panevat rahvuse püsima jäämine ning keele ja kultuuri säilimine.

Praegust pagulaste (32 inimest uuringu läbiviimise aja seisuga) ja 2009. aastal esitatud varjupaigataotluste (40 taotlust) **arvu peavad parajaks** umbes pooled vastanud elanikest. Liiga palju on pagulasi 18% ja varjupaigataotlejaid 26% vastanute arvates. Praeguse väikese pagulaste hulga piisavust põhjendatakse vestlusringides Eesti majanduslike võimaluste ja elanike negatiivse suhtumisega. Teisalt leitakse, et ega pagulased ise ka ei taha väga aktiivselt siia tulla. Nimelt ei peeta Eestit eriti heaks pagulaste sihtmaaks, sest meie riik ei ole piisavalt heal majanduslikul järjel, eestlased ei ole valmis võõraid omaks võtma ning sinne kliima on lõuna poolt tulijatele liiga külm.

Olles praeguse pagulaste hulgaga rahul eeldatakse **riiklikult poliitikalt pigem karmi kui liberaalset suhtumist**: 71% elanike arvates peaks nii rändepoliitika kui pagulas- ja varjupaigapoliitika olema pigem sisserännet takistav. Võrreldes aastaga 2007 on liberaalse varjupaiga- ja pagulaspoliitika eelistajate osakaal veidi suurenenud. Pigem karmi rändepoliitika eelistamise taustal on mõistetav, et suurem osa vastajatest leiavad, et Eesti riik ei peaks solidaarsust üles näitama ja vastu võtma või ümber asustama mõne teise Euroopa Liidu riigi poolt rahvusvahelise kaitse saanud pagulasi (vastuolijaid 68%) ega kolmandate riikide pagulaslaagrites asuvaid isikuid (vastuolijaid 75%). Euroopa Liidu mõnelt teiselt liikmesriigilt kaitse saanud pagulaste vastuvõtmiseks ei nähta fookusgruppides kohustust, sest arvatakse, et vastutuse endale võtnud riik peab ise seda vastutust ka kandma. Samas peetakse EL-i pagulaste vastuvõtmist siiski paremaks variandiks kui kolmandate riikide pagulasi, sest viimastel puudub igasugune euroopalik kogemus ja seetõttu on nende vastuvõtmine keerukam ja kulukam. Üldjoontes aga rõhutati fookusgruppides poliitiliste valikute tegemisel individuaalse lähenemise vajalikkust: milline on inimese taust, miks ta tuleb, milline on tema tuleku mõju riigile (nt ametialase kvalifikatsiooni olemasolust lähtuvalt).

Enamike inimeste arvates **on Eesti riigil siia tulnud varjupaigataotlejate ja vastuvõetud pagulaste ees teatud kohustused**. Pagulaste ees peaks ankeetküsitluse tulemuste kohaselt olema kohustusi rohkem kui varjupaigataotlejate ees, mis on igati ootuspärane, sest inimese vastuvõtmisega on riik endale võtnud teatava vastutuse. Kõige sagedamini peetakse riigi kohustuseks vältimatu meditsiinilise ja sotsiaalabi osutamist – pagulaste puhul peab seda vajalikuks 73% ja varjupaigataotlejate puhul 63% vastajatest. Rohkem kui pooled vastanuist arvavad ka, et riigil lasub kohustus majutada varjupaigataotlejaid varjupaigakeskuses (56%) ja õpetada pagulastele eesti keelt (51%). Lisaks nähakse pagulaste vastuvõtmisel olulisemate riigi kohustena veel tööloa andmist ning sotsiaalteenuste- ja toetuste osutamist.

Elanike endi **valmisolek pagulaste integreerimisel osaleda on aga märksa madalam** – rohkem kui pooled vastajad ei oleks nõus osalema või ei oska öelda, kas ja mida nad oleksid valmis pagulaste ühiskonda integreerimiseks tegema. Kõige enam ollakse valmis panustama eesti keele õpetamise, eesti kultuuri tutvustamise või vähemal määral ka pagulaste tööle võtmise kaudu. Võrreldes aastatega 2006-2007 on toimunud suur muutus ja kahekordistunud on nende inimeste osakaal, kes ei ole valmis integreerimisel osalema. Kõige enam on vähenenud valmisolek pakkuda pagulasele tööd, mis näitab ei varasemast väiksem osavõtlikkus võib suuresti olla tingitud halvenenud majanduslikust olukorrast. Vestlusringides selgus, et vähene valmisolek võib tuleneda ka sellest, et ei olda kindlad, kas on piisavalt vajalikke oskuseid, ning ei nähta seda enda kohustusena. Kui aga ollakse situatsioonis, kus tuleb otsustada, kas võtta pagulast tööle või mitte, siis lähtuksid inimesed enda sõnul ennekõike tema oskustest, varasemast töökogemusest, õppimisvõimest, keelteoskusest ja teadmistest. Pagulast enamikest töölesoovijatest eristavad tunnused nagu tema päritolu või välimus ei ole vastajate hinnangul esmatähtsad.

Sõltuvalt kokkupuute lähedusest on inimeste suhtumine pagulastesse mõnevõrra erinev – **mida lähedasema kokkupuutega on tegemist, seda rohkemaid vastajaid pagulaste kohalolek häirib**. Samas kollektiivis töötamise või õppimise puhul on positiivselt ja negatiivselt suhtujaid võrdselt, lähedased perekondlikud suhted pagulasega ja naabruses elamine seevastu on vastajaile pigem häirivad olukorrad. Asjaolu, et paljudel juhtudel suhtutakse pagulaste lähedusse ükskõikselt (st ei positiivselt ega negatiivselt), võib olla seotud sellega, et reaalsuses inimesed lähtuvad oma suhtumise kujundamisel konkreetsest inimesest ja tema käitumisest. Suurem valivus lähedaste kontaktide puhul

ilmnes ka erinevatest maailma piirkondadest pärit sisserändajaid hinnates: oma naabrite puhul nimetatakse mittedesoovitavatenä rohkem piirkondi kui riigi tasandil hinnates. Kõige vähem soovitakse nii endale naabriks kui üldse Eestisse elama islamimaadest pärit inimesi, järgnevad Aafrika riigid ja Hiina. Meiega kultuuriliselt ja usuliselt **sarnasemaid võõramaalasi nähakse paremal meelel naabritena** kui neid, kes meist väga palju erinevad. Nimelt peetakse teistest riikidest pärit naabrite puhul kõige häirivamateks asjaoludeks teistsugust eluviisi, teist kultuuritausta, siinse keele mittevaldamist ja teistsuguseid usulisi vaateid.

Üheks eesmärgiks oli välja selgitada, kas inimesed suhtuvad pagulaste sisserändesse kuidagi teistmoodi kui üldisesse sisserändesse. Selgus, et mingeid olulisi erinevusi ei esinenud: pagulaste ja välismaalaste sisserände mõjusid peeti praktiliselt ühesugusteks ning ka riiklikult poliitikalt eeldatakse sarnaselt karmi suhtumist nii pagulastesse kui teistesse sisserändajatesse. Kuigi erinevate teemade puhul esineb mõningaid erinevusi, siis valdavalt on **pagulaste ja sisserände suhtes keskmisest negatiivsemalt meelestatud** naised, eestlased, vanemad, madalama haridustasemega ja maal elavad inimesed. Sellist tendentsi võib märgata nii sisserände mõjude kui ka riikliku poliitika eelistuste hindamisel.